

מבואותי מזהר"ן
שיחות הר"ן

שיחה ה'

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

היה מגנה מאד ספרי המחקרים

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמח)

שיחות הר"ן סימן ה'

ושלום. ואף שפזר הקדוש הוא מננה וראת העניש, פנר מבאר על זה תרומים בספרי מוסר פי באמת עקר עבודת ה' היא רק עלידי וראת העניש פנ"ל.

ואמר: שאלו התחבולות וההמצאות שהמציאו הפילוסופים בחכמתם, פגון פלי מלחמה נפלאים ושאר פלים העשויים בתחבולות על-פי חכמה וכיוצא בזה שאר עניני הדושים שלהם שהמציאו פל אחד ואחד מחכמיהם, אמר שהכל מלמעלה, פי לא היה אפשר להם לבוא עליה רק עלידי שהתנוצץ להם השכל בזאת החכמה, שבא לאותו החכם התנוצצות מלמעלה. פי בשחניע העת והזמן שיתגלה אותה החכמה או התחבולה בעולם עליפן שלחו להם מלמעלה בשכלם זאת התחבולה פדי שיתגלה בעולם.

פי פודאי גם החכמים הקדמונים שהיו מקדם קרו גם על זאת, ומפני מה לא באו הם על זאת התחבולה וההמצאה? רק באמת הפל מלמעלה, ובשבא העת שיתגלה זאת הדבר, אזי מתנוצץ לו השכל ואז בא אותו החכם על אותה התחבולה פי נשלח לו מלמעלה ממקום שהניע לו. פי פודאי אינם מקבלים דרך הקדשה רק דרך הסטרא אחרא וזה פשוט.

(וגם להבדיל אלו האומרים פשטים ודושים פגמרא פרוש רש"י ותוספות, אלו לא היה נשלח להם מלמעלה מן השמים אי אפשר להם כלל לבוא על החדוש. כי לפעמים הוא עומד על דבר אחד ד' ימים ואחר כך פתאם נתגלה לו החדוש, רק באמת הפל מלמעלה. וכל אחד מקבל ממקום שמקבל, ועין במקום אחר מזה. פי פודאי יש פענין זה אלפים ורבות מדרגות מהיכן פל אחד ואחד מקבל הארה והתנוצצות בשכלו ומאיוה מקום מושיטין לו החדוש או החכמה אבל הפל שפל מיני דושים שמתדשים החכמים הן בקדשה פגון פשטים ודושים וכיוצא, הן להבדיל פעניני חכמות שלהם, הפל מושיטין להם ושולחין להם בשכלם מלמעלה. לכל אחד ואחד ממקום הראוי לו פנ"ל:

היה מננה מאד את ספרי החוקרים והפילוסופים, ואמר שאין שם כלל שכל גמור כמו שיש באיוה מאמר מהרש"א או מהר"ם שיה וכיוצא מספרינו הקדושים שיש בהם עמקות ושכל נפלא ונעים מאד, אבל פאלו הספרים לא נמצא זה השכל כלל. פי הם מדברים רק בדרך השוים מנה ובה עד שבאים לאיוה מופת, אבל השכל שיש בתורתנו הקדושה להבדיל אין שם כלל כלל.

ואמר: אשרי מי שאינו יודע כלל מספריהם רק הולך בתמימות ויש לו וראת העניש פי עקר העבודה בתחלה היא רק מחמת וראת העניש וכלי וראת העניש אי אפשר להתחיל כלל בעבודת ה'. ואפלו צדיקים צדיקים גם פן וראה פי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד ועקר הוא וראת העניש. פי היראה עלאה פגון דהוא רב ושליט וכו' הינו וראת הרוממות לאו פל אדם זוכה לזאת היראה אבל עקר העבודה הוא רק עלידי וראת העניש אצל רב בני אדם (ו).

ומי שלומד חס ושלום, בספרי החוקרים והפילוסופים נכנס פלפו ספקות ופכירות. פי פל אדם נולד עם רשעות פי טבע פל אדם נמשך אחר רשעות הינו אחר תאוות רעות של עולם הזה רחמנא לצלן. רק מחמת וראת העניש הוא שובר תאוותו ונכנס בדרך ה'. אבל פשלומד באותן הספרים של חקירות חס ושלום, אזי מוצא לעצמו ספקות ופכירות שהם סיניע לרשעות שלו שיש בו פטבעו.

ועליפן אין אנו מוצאים כלל שיהיה איוה אדם נעשה איש פשר וירא ה' עלידי ספרי החוקרים, אף-עליפי שנמצא בדבריהם איוה דברים ממודות טובות וכיוצא אף-עליפין הפל הכל פי הפסדם מרבה משכרם, פי הם מבלבלים דעת האדם מאד. ועין במקום אחר מזה מגדל האסור ללמד אלו הספרים רחמנא לצלן.

ואמר: אשרנו שמשנה רפנו עליו השלום, פחר לנו חלק טוב מאד ונתן לנו את התורה ופתח בה (בראשית א"א) בראשית ברא אלקים את השמים וכו' פלי שום חקירות ומופתים שלהם, רק צוה עלינו להאמין פהשם יתפרך פאמונה לבד, ועליפן אסור לנו לפנס פחקירות כלל חס

^א מתיבת "כי לפעמים" עד כאן הן ס"ו תיבות הן מדפוס ראשון וכן נדפס עד מהדורת שנת תרס"ב ואח"כ נשמטו בכל גרסאות שיחות הר"ן המצויות, ותוקן לראשונה בתש"ע בגרסת שיחות הר"ן אבן שניה ונועם השיחות.

מאמר היה מגנה מאד את ספרי המחקרים

משיחות הר"ן אות ה'

מקום וזמן אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

שיחה זו היא אחת מהרבה שיחות שדיבר בגנות המחקרים והפילוסופים, וכאן עיקר הדגש על כן שהעסק הזה מחליש מיראה שמים. ובתוך כך מבאר שאע"פ שהזוהר מגנה מאד את יראת העונש, אבל באמת היא עיקר היראה ובה כולם מתחילים עד שזוכה מי שזוכה ליראת הרוממות.

שיחות

שיחות הר"ן אות ר"ז – אמר ; שאיתא בספר אחד. שמה שמובא בספרי המחקרים ראייה שצריכין לחקר. מפסוק (דברים ד לט) "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו' שצריכין לדעת אותו יתברך על פי חקירות. זה הפרוש הוא מכת הקראים שהם מפרשים פסוק זה כך, שצריכין לדעת אותו יתברך על פי חקירות אבל האמת לא כן הוא, כי באמת העקר לדעת אותו יתברך הוא רק על ידי אמונה שלמה, שעל ידי זה דיקא זוכין אחר כך לדעת והשגה גדולה בידיעת רוממותו יתברך שמו. וכמו שכתוב (הושע ב כב): "וארשתיק לי באמונה וידעת את ה'". ועיין בלקוטי הלכות ביורה דעה הלכות גלוה ה"ג, שם מבאר היטב שעקר הידיעה הוא על ידי אמונה, עין שם: **ובאמת** עקר הפרוש הפשוט של פסוקים אלו המזהירים לדעת אותו יתברך, כגון "וידעת היום והשבות וכו'", וכן "דע את אלקי אביך ועבדהו" (דברי הימים א כח ט) וכן "דעו כי ה' הוא אלהים" וכו' (תהלים ק ג), עקר האזהרה זו היא בפשיטות לדעת ולזכר אותו יתברך תמיד בכל עת ואל ישכח אותו יתברך חס ושלום בשום עת (עיין ספר החינוך מצווה כה) כמו למשל שדרך המלכים והאדונים שמוזהרים את עבדיהם שידעו שיש עליהם מושל, ובפרט אנשי חיל של המלכים שמלמדין אותם שידעו מי המלך והקיסר שלהם "למען תהיה יראתו על פניהם" (שמות כ יז) ויעבדו עבודתם בשלמות. וכן הרגילות לומר להעבד, דע שיש עליך אדון ומושל, שהכונה שיקח זאת בדעתו בכל עת ואל ישכח לבל יעשה שום דבר נגד רצונו. כמו כן להבדיל במלכותא דשמיא שמוזהיר אותנו "דע את אלקי אביך" וכו', הינו ידוע תדע ואל תשכח בשום עת. וכן "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים" וכו'. וכן "דעו כי ה' הוא אלהים": **כי בודאי** צריכין כמה וכמה אזהרות גדולות ורבות על זה בכמה וכמה לשונות. כי אף על פי שכל אחד יודע בכלל כי ה' הוא האלהים, אף על פי כן מחמת טרדות עולם הזה ותאוותיו והבליו, נמצאים הרבה שברב העתים שוכחים אותו יתברך. ועל זה מזהירים הפסוקים "דעו כי ה' הוא האלהים" וכו' וכן "דע את אלקי אביך" וכו'. כלומר קחו זאת בדעתכם היטב עד שיהיה קשור וחזק בדעתכם ולבבכם בכל עת, וזה "וידעת היום והשבות אל לבבך" וכו', כי זה עקר שלמות הידיעה כשמקשרין הדעת אל הלב לידע בלבו היטב כי ה' הוא אלקים וכו' (ראה לעיל שיחה לט). כי בכל עת שמשמין זאת אל לבבו היטב כי ה' הוא האלהים, בודאי נופל פחדו ואימתו ויראתו עליו לבלתי יחטא. ואי אפשר לדבר בזה יותר כי ידיעת אלקותו יתברך הוא לכל חד כפום מה דמשער בלבה כידוע (ה): **וכל** חד כפום מה דמשער בלביה יבין היטב דברינו אלה. אבל חלילה לומר שכונת הפסוקים לדעת אותו יתברך על פי חקירות אנושיות הבנויים על שכל המוטעה כי עקר הידיעה ממנו יתברך כבר הודיעו לנו אבותינו הקדושים שיגעו וטרחו כל ימיהם ופשטו את עצמם מגשמיות לגמרי, כי שברו כל התאוות והמדות בתכלית, ובפרט הרע הכולל שהוא תאוות המשגל, ועל ידי זה היה דעתם בשלמות וזכו להכיר את בוראם בתכלית השלמות והניחו לנו ירושה טובה כזאת. ואנחנו מחויבים לקבל הירושה הטובה הזאת בשמחה גדולה כמו שכתוב "אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו" (מתפלת שחרית) וכו' רק הפסוקים מזהירים אותנו לקח הידיעה הקדושה הזאת במוחנו ולהמשיכה ולקשרה בלבנו היטב תמיד בכל עת למען תהיה יראתו על פנינו לבלתי נחטא וכו'.

וראה בפנים עוד הרבה שיחות

לקוטי הלכות

ראה בפנים

קושיות

א. ה'ה מגנה מאד את ספרי המחקרים והפילוסופים – צ"ע מבואר בספרים¹ שחכמת אריסטו שהיא יסוד הפלוסופיא לקח מחכמת ישראל. אמנם כך אלא שכפר במקור האלוקי שלהן ותפס רק את החיצוניות של החכמה כמבואר בר' צדוק (לקוטי אמרים אמצע אות ח')

² י' עד כ' סיון תשפ"ו

(המראה מקומות נעוטי בביאור נעם השיחות ועטרה אור יום החכמה)

ב. ואמר שאין שם כלל שכל גמור כמו שיש באיזה מאמר מהרש"א או מהר"ם שיה וכו' צא מספרינו הקדושים שיש בהם עמקות ושכל נפלא – צ"ע האם העמקות היא ההבדל או רוח הקדש שדבר בהם כמובא שעד המהרש"א היה רה"ק. הרי אריסטו היה עמקן גדול הראייה שהרמב"ם שהיה בודאי חכם ועמקן גדול התפעל מחכמתו. נראה פשוט שעיקר ההבדל הוא הבסיס והקרקע שעליה בנוי השכל אם על הקדמות קדושות ועוד סיעתא דשמיא לכוון לאמת התורה הקדושה או על הקדמות של שכל אנושי בלי סיעתא דשמיא.

ג. פי הם מדברים רק בדרך הקשים מנה ובה עד שבאים לאיזה מופת – צ"ע מזה ההבדל בין זה למבין דבר מתוך דבר שעל זה בנוי גם הבנת חכמת התורה. ההבדל פוטש ועצום שבחכמת התורה מבין דבר מתוך דבר בהקדמות אלוקיות שקיבל אבל ההיקש הוא מבין דבר מתוך דבר שהוא שכל אדם. דהיינו שגם ההקדמות שעליהן בנוי ההיקש לא בהכרח אמת.

ד. פי הם מדברים רק בדרך הקשים מנה ובה עד שבאים לאיזה מופת – בלק"ה קריאת התורה ו' לו מבאר מוהרנ"ת שחכמתם היא יש מיש לעומת חכמת התורה שהיא יש מאין. – וצ"ע שהרי בסוף השיחה כאן אומר ששניהם מה שמחדשים היא ע"י התנוצצות מלמעלה. אדרבה מה שאומר בסוף השיחה הוא שגם התגליות שגילו המחקרים זה לא מרוב חכמתם אלא התנוצצות מלמעלה. כגון שגילו את האנטיבייטיקא שהצילה ומצילה בכל יום המונים מכל מיני זיהומים. כדי שלא תחשוב שהחקירות שלהם הואילו, כי אדרבה החקירות רק הרחיקו אותם מאמת התורה הקדושה שהיא שכל אלוקי שעל ידו אפשר להשיג יש מאין ממש. אבל הם רק גילוי את התרופה שכבר היתה נמצאת בעולם רק לא גילו אותה.

ה. עד שבאים לאיזה מופת – צ"ע איזה מופת? ראה עוטה אור (על שיחות הר"ן להרב אליהו עטיה) שהכוונה שמביא מופת וראיה על השגות אלוקות¹⁷, ע"י הקשים. ולפ"ז פשיטא כי היקש הוא שלמד ממצייאות אחת שגם מצייאות הדומה לה היא אותו דבר, וכתוב (ישעיה מ כה) אל מי תדמיני ואשוח?

ו. וצ"ע מדוע ממעט בחכמתם במקום לשבח את חכמת התורה הרי הן בשרשן תרתי דסתרי כי חכמת התורה היא לברר רצון הקב"ה עפ"י הקדמות התורה הקדושה. לעומת חכמתם שהיא חקירת הטבע כדי להנות מהעולם הזה. או להתרברב בהשגת אלוקות.

ז. השכל שיש בתורתנו הקדושה להבדיל אין שם כלל כלל – צ"ע שנראה שרבונו מדבר מצד העמקות ומדוע לא אומר פשוט שהמחקרים חוקרים את הטבע כדי להכיר אותו אילו חכמי התורה יודעים גם בזה הרבה יותר מהם רק ממה שרמוז בתורה¹⁸. ידוע מעשה (מעשה איש ח"א עמ' רח) שהחזו"א הכין שרטוט מדוייק כיצד לעשות ניתוח מסובך בראש והרופא מאד התפעל ועשה כדבריו. אבל באמת עיקר כוונת רבנו לשרש העניין שהם מנסים להבין כל דבר בשכל אנושי ואילו התורה היא שכל אלוקי וכל ההקדמות שבה הן קבלה מהקב"ה במעמד הר סיני.

ח. צ"ע מה שאומר שאיסור חמור ללמוד חכמות דהיינו השבע חכמות וקשה, הרי רפואה וחשבון והניגון הן מהן, ומה יעשו החולים בלא רופא. ואיך נחשב חשבונות של תורה בלא חכמת החשבון, ואיך ננגן בשמחות ובבית המקדש, ועיין יערות דבש¹⁹ (ח"ז דרוש ז) לרבי יהונתן איבשיץ שדיבר בשבח החכמות ומבאר כיצד כל חכמה מועילה לחכמת התורה וכן כתב הרמב"ם באגרת שחכמות אלה הן רקחות וטבחות לחכמת התורה? צ"ע לדברי יעירות דבש שא"א לחכמת התורה בלי חכמות אלה, א"כ כיצד יתכן שהיו חכמים גדולים שלא עסקו בהן?²⁰

¹ ראה סדר הדורות חלק ימות עולם האלף הרביעי שכתב בשם הכוזרי כתב יד ריש מ"ב כי חכמת הפילוסופים הועתקו שרשיהם וכלליהם מיהודים אל הכשדים ואח"כ לפרס ומדי ואח"כ ליון ואח"כ לרומי, ובאורך הזמן לא הוזכרו שנעתקו מהעבריים זולתי מן היוונים ורומיים.

החיד"א בספרו מדבר קדמות מערכת חית אות חי כתב שראשיתן באברהם אבינו ולימד את המצרים בזמן הקצר שהיה שם, וגם יעקב ויוסף למדו את החרטומים והיתה בישראל עד בית השני ששמעון הצדיק לימד את אריסטו היוני ומאז נשתכחה מישראל. ובסדר הדורות (ג"א תמב) כתב בשם השבילי אמונה שאלכסנדר מוקדון היה תלמיד של אריסטו, והשליט את רבו בירושלים על ספרי שלמה המלך ומשם העתיק אריסטו את חכמתו וקראה על שמו. ובשם הרמב"ם כתב – שהחכמות היו בראשונה בישראל אך בשלוט האומות עלינו באו לידם ואנחנו בלמדנו דבר מהם נראה היות ראשיתו מאתם ותהי להפך.

² ונראה שעל מציאות ה' לא הוצרכו להקשים כי המציאות של סדר העולם מוכיחה בהחלט, ולא כאותם שהמציאו את האבולוציא שהכל נעשה מעצמו, מה שבודאי חכמת יון לא עלה על דעתם כזו טפשות. ומצאו לעצמם רעיונות אחרים לפטור עצמם מהתחייבות, כגון עזב אלקים את הארץ והוא אלקה דאלוקים.

³ ראה רמתים צופים על תנא דבי אליהו – פרק ב – ומה שנמשלה התורה למים הוא שיוורדים ממקום גבוה לנמוך כי התורה חמדה גנוזה וכו' ירדה לעולם השפל הזה. ומצינו שהתורה לעולם נשפעת בתמידות להעוסקים בה והפוך בה כנ"ל. וכל החכמות של כל המציאות ההוויות הכל הוא בכח התורה ואין צריך לשום חכמה. ומהתורה יוכל לידע טבע כל הנמצאים ושאר שבע חכמות. ולזה אמר חכמים הזהירו וכו'. היינו שמא תורה דבר אחד שלא מן התורה אף שתכוננו לאמיתה של תורה מחמת חכמה אחרת ולא תמצאו זאת בתורה על זה התחייבו מיתה כנ"ל:

⁴ כיון שרבנו אמר אשרי מי שלא יודע מהן כלל לא העתקתי דבריו.

⁵ עיין בגמ' (מנחות צט:) שכן דמא שאל אני שלמדתי כל התורה האם מותר לי ללמוד חכמה יונית אמרו לו שילמד בזמן שהוא לא יום ולא לילה כי כתיב והגית בו יומם ולילה. והרבה יש ללמוד רפואה מיני טרפה במסכת חולין. גם הגמרא מביאה הרבה רפואות. ואע"פ

ואעפ"כ ידעו לרפא חולים רק מחכמת התורה יותר טוב מהדוקטורים של המחקרים כנ"ל. וכל הרפואות שהם גילו ל אמרו חכמתם הוא אלא משמים התנצוץ הגילוי בשכלם כשהגיע זמנו להתגלות בעולם כמבואר כאן בסוף השיחה. וכידוע¹⁷ שכל החכמות אפשר להגיע אליהן ע"י עין התורה. וחכמת הניגון היה לחכמים קבלה מהלויים והיא לא חכמת הניגון של הגויים. ואדרבה החכמות החיצוניות שלהם רק מוזיקים להבנת התורה כמבואר בתורה יש תנינא שיש אבן נגף שהעוסק בחכמות בהיסח הדעת נתקל בה ונפל מיראת שמים ובשיחות הר"ן (סימן ה) אמר שבכל אדם יש רשעות טמונה בו וע"י למוד החכמות הן מתעוררות ומפילות אותו מיראת שמים לכפירות ולתאוות עוה"ז ע"ש.

ט. יראת העונש – מבואר בהקדמת הזוהר שהכוונה שירא לעבור על מצוות ה' רק כי ירא מעונש בעוה"ז או בעוה"ב ולא כי רוצה לעשות רצון ה'. – צ"ע האם לפ"ז מי שמדקדק במצוות ומקיימן גם לפני משורת הדין אינו בכלל יראת העונש. האם אפשר לומר שזכה ליראת הרוממות.

י. בעניין יראת העונש שמעתי פעם מרב אחד שהיום אין לנו כל כך הרגשה בהקב"ה ואין פחד ממנו ומעונשיו, ועל כן היראה שלנו היא יראת הרוממות. וצ"ע היתכן שמי שאין לו הרגשה במציאות ה' ית' זכה למדרגה יותר גבוהה מיראת העונש שיש למי שכן יש לו הרגשה? נ"ל שגם מי שאין לו כל כך הרגשה ובוודאי לא השגת רוממותו ית', אבל יש קצת יראת העונש, ועוד גם טבע לרצות את הקב"ה, להבדיל מלפני מאה שנה שיראת העונש היתה חזקה וגרמה לפחד מהקב"ה וממילא גם גרמה לא לתפוס אותו כאבא אודה, היום יש פחות הרגשה במציאותו לכן גם יראת העונש חלשה ועל כן יש יותר מקום להרגיש את הקב"ה כאבא אודה שרוצים לרצות אותו.

יא. יראת העונש היא על קרקע של אמונה שיש ה', וכיצד יתכן שדייקא המחקרים שמוכיחים את מציאות ה' ע"י היקשים ושכלים והסברים אין להם יראה, ואילו ליהודי תמים בלי חקירות יש יראה. נראה שאחרי הכל האמונה במציאות ה' לא נובעת מהסברים ושכלים אלא מעומק הלב בהרגשה שמאירה הנשמה לאדם. וכמו שרבו אמר (שיחות הר"ן לב) ויש שפאיים עליהם מחשבות על האמונה מחמת שלא נולדו בקדשה פראוי. אבל למעשה נראה שהיום כבר כמה עשרות שנים יש רוח תשובה יותר מתמיד ואפילו מי שנולד וגדל על ברכי הכפירה בקל מתעורר לאמונה פשוטה רק מכח נשמת ישראל שבו, וזכות אבותיו. וכמבואר בזוהר משפטים צד: סוד הנשמות העשוקות בקליפת נגה. וסוד מה שהקב"ה מערים על קליפת נגה ונותן נשמת צדיק בטיפת עם הארץ כמבואר בזוהר משפטים דף קיג. (עיי' תורה לו אות ז). וכמ"ש "מי יתן טהור מטמא" שנאמר על אברהם אבינו שיצא מתרח.

יב. ואפלו צדיקים צריכים גם כן יראת (יראת העונש), פי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד – צ"ע משמע שיראת הרוממות היא מרוב אהבת ה'. ולכאורה היא מרוב הרגשת רוממותו ית' ושפלות עצמי. ונ"ל שהן שתי מדרגות כי יראה מחמת אהבת ה' היא נמוכה יותר שתמיד לנגד עיניו כל הטובות שה' ית' עושה עצמו בכל רגע ורגע. אבל יראת הרוממות היא השגה גבוהה הרבה יותר ברוממות ה' ושפלות עצמו עד שכל כך מתפעל ממנה בכל רגע. אבל לא ראיתי מי שמחלק כך.

יג. פי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד – צ"ע ראה תורה קיב/טו שתפילה שהיא לא בדחילו ורחימו אינה עולה כלל. ואם עובדי ה' מאהבה מועטים מאד מאד כמעט אין מי שזוכה שתפילתו עולה.

הקדמה

קליפת החכמות החיצוניות שבכלליות הן שבע חכמות הטבע¹⁸ כגון חשבון וכמיה ותכונה ואיצטגונות והניגון ומוזיקא וטבע, וכלול בהם הכישוף וכל העבודות זרות, ובכלליות כל חכמה שתחת הטבע להבדיל מחכמת התורה. היו מפותחות מאד במצרים¹⁹, וכדי לצאת ממצרים הכניעו חכמה זאת בעשר מכות, אעפ"כ היא קיימת תמיד. ובמתן תורה ניתנה לישראל הנבואה²⁰ והנבואה עמדה כנגד יצר החכמות חיצוניות והעבודה

שאמרו בסנהדרין יז: אסור לת"ח לדור בעיר שאין בה רופא ובע"ז כז. אין מתרפאים ע"י רופא גוי. כבר נחלקו בעניין רשות החולה להתרפאות גדולי עולם כמו שהארנו בתורה ג' תנינא, ורבנו מאד הזהיר מרופאים עיין שיחות הר"ן סימן נ'. וחי מוהר"ן סח שאמר שהם רוצחים ממש. ואמרו בגמ' ב"ב קטז. כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ולא אמרו ילך אצל רופא. ובפנים כתבתי שאולי האבן נגף היא ששלומד בעיין בחכמות אזי נופל לתת ערך וחשיבות לחכמת אריסטו וחבריו היונים ומקבל מהם דעות משובשות שמפילות אותו מיראת שמים כי הם שכלים עמוקים ודקים שבקל אפשר לטעות בהם. ואפילו בחכמת הניגון יש מחברי יצירות מפורסמים שניגון שלהם מאד מושך את הלב והם מוזיקים מאד לעבודת ה' כמבואר בתורה ג' ח"א. (וכידוע שגדולי המוזיקאים שחברו את היצירות הגדולות והמפורסמות זה היה בהרשאת ע"ז או ניאוף)

^ח כנ"ל ברמתים צופים

^ט תורה קיב – ומחמת שאי אפשר לו להוציא דבור לפני אלקים בדחילו ורחימו וחיית פראוי, לכן כל הדבורים והתפלות שהוא מדבר לא יוכלו לבקע המחצות והמסכים המבדילים לעלות למעלה, ונשארים למטה תחת המסכים. עד אשר יזכה וישוב באמת, וידבר דבורים הראויין להתקבל בדחילו ורחימו מעמקא דלבא בהתעוררות גדול, אזי מבקע הדבור המאיר את כל המחצות והמסכים המבדילים, ויעלו עמו כל הדבורים שהיו מנחים למטה עד הנה.

^י עיין יערות דבש לרבי יהונתן איבשיץ שהן שבע חכמות – חכמת המשקלות שהיא חכמת מיכאנ"ק, חכמת התכונה, חכמת התולדה שהיא חכמת אצטגנינים, חכמת הטבע, וחכמת אלקימייא, חכמת ההניגון, חכמת המוזיקא, חכמת בעלי נימוסים, וכהנה רבות חכמות אשר הם בכלל שבע חכמות, וכולן סניפים לתורתנו, ומשרתת הנערה תורתנו הקדושה.

^{יא} עיין מלכים א-פרק ה' ו' ותרב חכמת שלמה וכו ומכל חכמת מצרים ועיין מצודות דוד שם

^{יב} כמ"ש בדברים פרק יח שעם ישראל במתן תורה בקשו לשמוע ממושה ולא מה', אזי אמר ה' היטיבו אשר דברו נביא אקים להם מקרב אחיהם ונתתי דברי בפיו וכו'.

זרה אלף שנים עד שנת ג' אלפים תמח שנסתלק הנביא מלאכי דהיינו ארבעים שנה לבית השני. שש שנים קודם עלה אלכסנדר מוקדון מלך יון וכבש את פרס ומלכות יון שלטה בעולם. וע"י אלכסנדר מוקדון שהיה מגיל יג תלמיד אריסטו היוני, התגברה מלכות יון בחוכמות חיצוניות מאד. כנראה ע"י נבוכדנצר שבלבל את העמים בחורבן הבית הראשון והעבירים ממקום למקום, עברה חכמת מצרים ליונים, אבל ביתר שאת, כי בהסתלקות הנבואה מישראל ניתן כח לחכמים לבטל את היצר העבודה זרה, והתחילה תקופת התנאים בבחי' חכם עדיף מנביא, ואז בבחי' זה לעומת זה, התגברה עוד יותר חכמת יוון. והז"ל/י¹⁷ הזהירו מאד מלימוד חכמת ההיגיון ופילוסופיה, אעפ"כ גם גדולי חכמי ישראל כגון הרמב"ם וסעדיה גאון ועוד, הושפעו מאד מחכמת אריסטו, כי היה חכם גדול ביותר בחכמות חיצוניות כמבואר במורה ריש ח"ב שהרמב"ם אמר עליו שהשיג מה שתחת הגלגלים כל מה שאפשר להשיג בשכל אנוש, וכיון שמה שמעל הגלגלים לא השיג, כפר באמונה שהקב"ה מנהיג את הגלגלים. וממנו קבלו סבי דבי אתונא עד חורבן הבית השני שרבי יהושע בן חנניא הכניע אותם. אעפ"כ בכל הדורות היא קיימת ועדיין ספריו של אותו יוני הארור/י¹⁷ בינינו, והיא הסט"א שבכל דור ודור, לפי הדור, והכפירה שלו במה שמעל הגלגלים, היא אבן הנגף שיש בכל החכמות החיצוניות, שהן מנותקות מהקב"ה, ומפילות את העוסק בהן מזהאמונה הקדושה. כמו שאמר רבנו בתורה יט תנינא. וכן בכל הדורות היו גדולי ישראל/י¹⁸, שהזהירו מאד מלימוד חכמתו. ואע"פ שדעת הרמב"ם ורבי יהונתן אייבשיץ ביערות דבש כתבו להתיר ללמוד לצורך לימוד התורה, גדולי הצדיקים/י¹⁹ דחו והזהירו מאד מהן. ואע"פ שכתבו שלרמב"ם מרוחב דעתו לא הזיקו, נראה שרבנו חולק וסובר שכן הזיקו בכמה עניינים, ואמר שאע"פ שכוון מאד בהלכה אבל טעה בדעות/י¹⁹ שעל כן אסר ללמוד את המורה נבוכים/י²⁰ וכל מקום שמדבר בטעמי המצוות/י²⁰.

¹⁷ עיין ברכות כח: כשחלה רבי אליעזר הגדול, וכו' ילמדנו רבנו ארחות חיים וכו' הזהירו בכבוד חכמים ומנעו בניכם מן ההיגיון וכו' ועי"ש ביאור הצ"ח זה לשונו – ואמר ומנעו בניכם מן ההיגיון, וראיתי שהכותב בעין יעקב כתב שאין לפרש הגיון היינו חכמת הגיון, שהרי היא חכמה מפוארה גם ללימוד התורה. ואני אומר ומה בכך שהוא שייך גם לחכמת התורה, כיון שעקר מתחלה הוקבע לחכמה החיצונית ראוי להתרחק ממנה על דרך עת לעשות לה'. ואני אומר ק"ו, אם מפני תרעומת המינין בטלו מלומר עשרת הדברות בכל יום, אף שהוא מצוה רבה לכוזר מעמד הר סיני בכל יום אפי"ה בטלוהו מפני תרעומת המינין. חכמת הגיון שממשיך אחריו לימוד הפלוסופיא שמה ממשיך מדחי אל דחי לדחות כל דת התורה, ק"ו שיש להתרחק מזה ומכל הקרוב לזה שימצא ושימצא דשימצא. ולכן לעשות הרחקה יתירה מהפלוסופיא האלהית הזהיר ר' אליעזר הגדול מנעו בניכם מן ההיגיון.

¹⁸ כך מכנה אותו רבי מאיר בן גבאי בספרו עבודת הקדש ח"ג פ"א אות יב. ושם בכל הפרק דוחה דברי הרמב"ם במורה, ומגנה מאד את העוסקים בפלוסופיא של אריסטו היוני הארור.

¹⁹ עיין רמב"ן (ויקרא טז ח') – ולא אוכל לפרש כי היינו צריכים לחסום פי המתחכמים בטבע הנמשכים אחרי היוני (הכוונה לאריסטו) אשר הכחיש כל דבר זולתי המורגש לו, והגיש דעתו לחשוב הוא ותלמידיו הרשעים, כי כל ענין שלא השיג אליו הוא בסברתו איננו אמת:

גם הרמח"ל מאד הזהיר מהפלוסופיא הזו – עיין הקדמת מאמר הויכוח – הפילוסופיא נעשית צרה לחכמה הגדולה הזאת (של קבלה) שפחה חצופה החושבת לירש גבירתה היא נגע צרעת אשר פשטה ממש בעונותינו הרבים בישראל.

ועיין שו"ת ריב"ש סימן מה. ושו"ת הב"ח הישנות סימן ה' הפלוסופיא היא המינות בעצמה וכו' עי"ש. ואלשיך על שיר השירים ז' ח' עה"פ דמתה לתמר – מניחים חיי עולם ובילדי אריסטו יספיקו שאחריתם מר כלענה וכו' עי"ש. ושו"ת רמ"ע מפאנו סימן קח שכל השנת הראב"ד על הרמב"ם היתה כדי להרחיק את ישראל מלימוד במורה נבוכים וכו"ב. לעומת זה היו גם לא מעט שצטטו מהמורה נבוכים ולא חששו. אמנם דעת רבנו ברורה שאסור לקרא בו כלל וניכר על הפנים של מי שקרא אותו שנשתנו. אע"פ שבעצמו מצטט מדברי המורה לפעמים ורק לנו אסר ללמוד בו, וגם בשאר דברי הרמב"ם הלוקחים מהפלוסופיא. ועיין מה שכתב הגר"א ש"ע יו"ד קעט יג – על דברי הרמ"א שהביא דברי הרמב"ם בענין שדים – כבר הכו אותו על קדקדו וכו' והפלוסופיה התטעו וכו'.

²⁰ עיין קובץ שעורים לרבי אלחנן ווסרמן – ח"ב סימן מז (ע"ש תשובה שלימה ביג ע"פס"ב לבאר מדוע אסור להתעסק בחכמות חיצוניות) – אות ח – מה שהביא ב"ת בשם ספר באר שבע להקשות על מה שלא הביא הרמב"ם בהלכות תשובה דין קריאה בספרים, אין הספר הזה אצלי – והנה איסור הקריאה כתב הרמב"ם בפ"ב מהל' ע"ז, ולמה לו לחזור ולשנותם בהל' תשובה, אבל מה שהקשה שם עוד על הרמב"ם שקרא בספרי ע"ז דא ודאי קושיא, אבל הרמב"ם העיד על עצמו באגרתו לרבינו יהונתן הכהן, שלמד חכמות חיצוניות לשרת את התורה להיות לה לרקחות ולטבחות, ומאחר שהיתה כוננת למצוה, י"ל שסמך אהא דשלוחי מצוה אינן ניווקין, ואף דהיכא דשכיח היוזקא לא אמרינן הכי י"ל שהרמב"ם אמודי אמיד נפשיה, שלפי רוחב דעתו וטוהר לבו לא הוי שכיח היוזקא אצלו, אבל באנשים קטנים כמונו הדבר פשוט דהוי שכיח היוזקא ואסור ללומדן אפילו כוננתו למצוה, ולמה הדבר דומה, לסמי מרפא הניתנין מהרופאים שיש בהן סמי מות וארס נחשים ובכ"ז הן מרפאין, אבל בד"א דוקא אם יכניס רופא מומחה היודע לצמצם שיעורן במדה ובמשקל ולערב בהן דברים המחלישים את הארס, אבל אם יכניס מי שאינו מומחה בודאי יאבד נפשות, ובחגיגה ט"ז בהא דלמד ר' מאיר מאחר, קאמר בגמ' הא בגדול הא בקטן, ומכל מקום עדיין יש לפקפק בזה, שהרי החכם מכל אדם נתפס על שסמך ברוב חכמתו לומר אני ארבה ולא אסור.

²¹ שיח שרפי קודש – ח"ב סימן נו – רבנו אָמר: "אף על פי שְלֵעֲתִיה, בְּשִׁיעֲטָרְכוּ לִידֵעַ אִיזוּ הַלְכָה, יִפְתָּחוּ וְעֵינֵינוּ בְּרַמְב"ם אֵף עַל פִּי בֶן בְּסָפֶר מוֹרָה נְבוּכִים" וְהַקְּיָרוֹת שֶׁחָבַר אֶסוֹר לְהִסְתַּבֵּל

²² עיין חיי מוהר"ן – אות תח – (ב) וְהִיא מְתְלוּצִץ מְאֹד מִמָּה שֶׁכָּתַב שֶׁם (הרמב"ם במורה נבוכים) מִעֲנִין הַאֲוִמְרִים עַל עֲנִין קְבֵלַת הַתּוֹרָה שֶׁחַס וְשָׁלוֹם מִשָּׁה רַבְּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם עֲשֵׂה תַחְבּוּלוֹת בְּחֻקֵּימֶוּ וְכוּ', וְאֶסוֹר לְחַזֵּר דְּבָרִים פְּאֵלוּ אֶפְלוּ בְּדָרֶךְ לִיצְנוּת רַחֲמָנָא לְצִלָּן. רַחֲמָנָא לְשָׂבוֹן מִדְּעוֹת זְרוֹת מְשֻׁבּוֹת פְּאֵלוּ. אוֹי לְמִי שֶׁנִּכְנַס בּוֹ מִחֻשְׁבָּה אַחַת מֵאֵלּוּ הַמְחֻשְׁבוֹת וְאֵין צְרִיכִין לְסַתֵּר שְׁטוּתֵיהֶם פְּאֵלוּ: וְכָבֵד מְבֹאֵר בְּכַמָּה סְפָרִי קְדֻמוֹנִים הִרְבֵּה שֶׁצָּוְחוּ עַל סְפָרֵי הַחֻקִּירוֹת הַנִּזְכָּרִים בְּמִפְרָסָם. וְאֵף עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הִרְבֵּה שֶׁחָפּוּ עָלָיו, כְּבָר יְדוּעַ שְׁלֵא עֵשׂוּ כִּי אִם לְמַעַן כְּבוֹד הַתּוֹרָה מִחֻמַּת שֶׁחָבַר סְפָרִים נִפְלְאִים עַל כָּל הַהֲלָכוֹת כְּגוֹן סֵפֶר הַיָּד. וְגַם רַבְּנוּ זְכָרוֹנוּ לְבָרְכָה אָמַר שֶׁבְּסִפְרֵי הַיָּד בְּמִקּוֹם שֶׁמְדַבֵּר מִהֲלָכוֹת, הֵיטִיב לְעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּסֵפֶר מוֹרָה נְבוּכִים יִמְחַל לוֹ ה' מֵהַ שְׁעוֹת בְּזֶה עוֹוֹתִים שְׂאֵין כְּמוֹתֵם הַגּוֹגְעִים בְּעִקְרֵי תוֹרָתֵנוּ הַקְּדוּשָׁה

לעומת הרמב"ם שאמר שאריסטו כפר באמונת היחוד כי השיג רק עד הגלגלים, הרשב"א כותב שהשיג גם אחדות ה' ורק כפר בחידוש העולם, כמבואר במנחת קנאות לרשב"א פ"ד/ו'. ור' צדוק כתב (לקוטי אמרים אמצע אות ח) שמעתי שכל חכמתו של רשב"י ידעו גם סבי דבי אתונא, רק שהשיגו בלבוש אחר מצד החיצוניות ולא בפנימיות כלל.

ובאמור רבנו הוזהר הרבה פעמים ואמר שהוא איסור גדול מאוד להיות מחקר ח"ו וללמוד ספרי החכמות החיצוניות ח"ו/כ"א, דהיינו הפילוסופיה שהיא חקר הנמצאות לשקלם בשקלם ובגמרא נקראת חכמה יונית

במפרסם. ואיך אפשר להכחיש החוש כי כל מי שמעיין שם רואה בחוש הראות שדבריו הם כנגד התורה, וכנגד דברי רבותינו זכרונם לברכה. וגם בספר היד במקום שמדבר מחקירות קלל הרבה במבאר בספרים שצועקים מרה על שאמר שפארבעה פרקים הראשונים שלו מבאר כל מעשה מרובה ומעשה בראשית. או לעינים שפך רואות, או ללב שנכנס בו שום סברא רעה פזאת שהיא כנגד כל ספרי אמת שקבלנו מהתנא אלקי רבי שמעון בן יוחאי והאר"י זכרונם לברכה וכו'; ועי"ש עוד שמאריך.....

עוד שם אות תט - (ג) ואמר שיכולין להכיר בהפנים של האדם אם למד (מורה נבוכים) כלומר שהפנים של זה הולמד זה הספר נשתנה להרע. כי בודאי הוא אובד צלם אלקים פנים דקדושה על ידי זה. וכמו שרואין בחוש שרבים בכלם שעסקו באלו הספרים בדורות הללו, נעשו אפיקורסים גמורים, והם חשודים על כל עברות שבתורה. כי זה הספר וכן שאר ספרי המחקרים עוקרים את האדם לגמרי מאמונת ישראל, ומתורתנו הקדושה, ומהשם יתברך ואחריתו עדי אובד. גם אני דברתי עם כמה אנשים שהם כשרים קצת שלמדו מכבר ספרי המחקרים, וכלם אמרו בפה מלא שהם מתחרטים מאד על זה שלמדו, והלואי שלא היו יודעים מהם. והעידו בעצמן שראוי להתרחק מהם מאד מאד בתכלית הרחוק. אשרי מי שבורח מהם ומחזק את עצמו באמונה שלמה, לבר כפי מה שקבלנו מאבותינו כמו שקלל ישראל מאמינים בלי שום חקירות של שטות והבל שלמה:

עוד שם אות תז - להתרחק מחקירות ולהתחזק באמונה: - (א) מספרי החקירות וכו' ספר הרבה מאד כמה פעמים ואסר עלינו מאד מאד לבלי לעיין בהם ולהביט בהם כלל חס ושלום. והפליג מאד בגדל האסור, כי הם מבלבלים דעת האדם מאד בדעות זרות שאינם מסכימים כלל לדעת תורתנו הקדושה. גם אינם מאמינים בשדים אשר בכל דברי רבותינו זכרונם לברכה מבאר ההפך. בפרט כפי מה שזכינו לספרי הזהר הקדוש וספרי האר"י זכרונם לברכה והבעל שם טוב זכרונם לברכה, וכיוצא, שהם כלם מיסודים על פי רוח הקדוש, ומעוררים את האדם מאד לעבודתו יתברך באמת: על בן כל מי שרוצה לחוס על עצמו הוא צריך להתרחק מאד בתכלית הרחוק מספרי המחקרים שחברו קצת הקדמונים, כגון ספרי המפרשים על המקרא הנדפסים אצל המקראות גדולות ההולכים בדרכי החקירות, וכיוצא בהם אין צריכים לפרטם: וגם על ספר העקדה אמר גם בן שלא ללמד אותו. ואמר כי ספר העקדה הוא ספר כשר. רק מחמת שמביא דברי המחקרים והקשיות שלהם. וכן שער היחוד בספר חובות הלכות וספר העקרים ומלת ההגיון להרמב"ם ומורה נבוכים, וכן שאר ספרי המחקרים הכל פאשר לכל הם אסור גדול מאד מאד ללמד אותם, כי הם פוגמים ומבלבלים מאד את האמונה הקדושה. אשרי מי שאינו יודע מהם כלל והולך בתמימות, כי לא באלה חלק יעקב וכו'; ועי"ש עוד שמאריך.....

ט' חיי מוהר"ן סימן תיא - (ה) והתלוצץ מאד מטעמי המצוות שבספר מורה נבוכים, ואמר איך יעלה על הדעת לומר טעמי הכל באלו על קרבנות וקטרת, הלא כמה תקנינים נוראים עצומים נעשים בכל העולמות למעלה למעלה עד אין סוף על ידי אמירת הקטרת לבר. והינו שאם חס ושלום כדבריהם המטעים, מה היה מועיל אמירת הקטרת והקרבנות. ואיך יבוא אחד לומר שטות כזה על טעם הקטרת שמגיעים עד מקום שפוגיעים, שאפלו האמירה לבר פועל מה שפועל למעלה למעלה, כמבאר בזהר הקדוש ובכתבי האר"י זכרונם לברכה. אך באמת טעם הקטרת והקרבנות אי אפשר להשיג בלל. רק אנו מאמינים לדברי משה רבנו עליו השלום. ובודאי יש בזה טעמים נוראים שאי אפשר להשיג בשום שכל אנושי כלל. ומעצם גדלתם, גם אמירת פרשיות הקרבנות והקטרת מסגל מאד, ונעשה מזה תקנינים נוראים בכל העולמות: וכו' עי"ש.....

עוד עיין שיש"ק ח"א סימן תקפג על חמש מאות תלמידים מופלגי תורה שלמדו בספר המורה נבוכים והתפקרו ורבי יש"ר מקנדיא כתב את ספר אלים ונתן להם והחזירם בתשובה. עוד שם בשיש"ק ח"ו סימן תקמה שרבי אלימלך מליזנסק ראה את בנו ורבי מנדל מרמינוב לומדים במורה נבוכים ושאל מה זה וענו לו "דע את ה' אלוך" וכששמע זאת שאג בקולו מה? הרי הוא כאן!!! ומרוב פחד נפלו לרבי מנדל כל השינים לבר מאחת.

כ' עיין מנחת קנאות - פרק יד: אין תרעומות ולא נפלה הקפדה על ארסטו וחבריו, כי באמת לא נתכוונו לדבר סרה, ונתקיים בהם, ובכל מקום מוקטר ומוגש לשמי, ואמרו רז"ל (מנחות קי, א) דקרו ליה אלהא דאלהא, מצורף לזה כי הם חכמי האומות ולא נעשה בהם האותות והמופתים, שהם שנוי סדרו של עולם, והנהגתם וסדרם על פי המערכת, כמו שאמר הכתוב, אשר חלק אותם ה' לכל העמים, על כן אני אומר על ארסטו כי עינו הטעתו, בראותו עולם כמנהגו נוהג, גזר ואמר כי כל חלוף דבר מטבע נמנע, והביא ראיות על הקדמות, ואין לענשו על כך, כי אין זה מכלל ז' מצות שנצטוו בני נח, אך על זה יזכר לטוב, כי הביא ראיות על מציאת האל יתברך, ואחדותו והיותו בלתי גשם, ולא ישיגוהו הפעלות ושינוי, ובוהו הלך אחרי עקבות אברהם ע"ה שהיה תחלה לגרים, וכן נמצא כתוב בספר התפוח, כי הוא השתדל לבטל הדעות הנפסדות, כמו שעשה אברהם ראש לפלסופים, אשר בטל עבודת שמש וירח בחרן ע"כ. ואם בענין החדוש והקדמות, לא ראה ולא ידע מופת, ולא נתאמת אצלו בראיות גמורות, ולא נלוה אליו עזר אלהי בזה, אין מן הפלא אם החזיק כוונתו בקבלותיו, והביא ראיות לעשות סעד לאמונת אבותיו.

כ"א מבואר שדעת רבינו שאפילו לצורך לימוד התורה אסור ללמוד חכמות חיצוניות דהיינו השבע חכמות. וכן כתבו עוד הרבה צדיקים. אבל היו גם גדולים שחלקו בזה כגון רבי יונתן איבשיץ כמבואר ביערות דבש (ח"ב ז') וזה אחד מהדברים שהיעב"ץ חלק עליו. וכן הרמב"ם ורבנו בחיי כתבו שטוב ללמוד כרקחות וטבחות לתורה הקדושה כמבואר ברבנו בחיי סוף פ"ג דאבות וז"ל - ודבר ידוע כי שבע חכמות כולם הן הן סולם לעלות לחכמת האלהות שהיא השביעית שכולם מתאימות כאחד נכללות בתורה, ואין עיקר כל המצות שבתורה והתכלית שלהן אלא להגיע אל החכמה הזאת השביעית האחרונה כי שאר החכמות אין החכם השלם משתמש בהם כי אם לרקחות ולטבחות ולאופים ואלו הן חכמת ההגיון וחכמת המספר וחכמת המדות וחכמת הטבע וחכמת התכונה וחכמת הניגון וחכמת האלקות, עכ"ל. ומבאר שם כל חכמה כיצד היא נצרכת ללמוד התורה. אבל כאמור רבנו אסר ללמדם באיסור גמור. וגם בגמ' מנחות צט: יש שאסרו משום ביטול תורה - שאל בן דמה בן אוחו של ר' ישמעאל את ר' ישמעאל כגון אני שלמדתי כל התורה כולה מהו ללמוד חכמת יונית קרא עליו המקרא הזה לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך והגית בו יומם ולילה צא ובדוק שעה שאינה לא מן היום ולא

לפי שמהם יצאה והם המציאוה ובודה מלבם (עבודת הקדש)¹²¹, וי"א שראשיתה באברהם אבינו¹²² והמצרים למדו אותה מאברהם יעקב ויוסף, ושמעון הצדיק¹²³ לימדה לאריסטו היוני, שחיבר בה ספרים הרבה. וי"א שאריסטו למד אותה מספרי שלמה המלך, ושמעון הצדיק הוכיח לו שהוא טועה וחזר בו ואמר שאסור ללמוד בהם. ומאה ועשר שנים מאוחר יותר¹²⁴ באמצע בית שני בכוחה רצו היונים לנתק את ישראל מהקב"ה, ואחרי חמש שנים החשמונאים נצחום בחנוכה¹²⁵. ואעפ"כ עדיין אנו בגלות שלה, ורבנו הזהיר ממנה מאד (כאן ובתורה לה ובשיחות) שהיא שרש לכל המדות הרעות. ושלמה המלך שידע אותה היטב הזהיר ממנה מאד ועליה אמר משלי¹²⁶ (ב' טז ושם ז' ה') להצילך מאשה זרה מנכריה אמריה החליקה. וכאמור רבנו החמיר בזה מאד ואפילו לצורך חכמת התורה כמבואר בחיי מוהר"ן¹²⁷. ועליהן אמר כמה פעמים חכמות אין צריך כלל.

ובשיחה כאן עיקר הדגש של רבנו על כך שהחקירה בדרך של הפילוסופים להבין כל דבר בשכל אנושי עם הקדמות של שכל אנושי, מפקיעה מיראת שמים, לא מבעי יראת הרוממות שלא שייך כלל ליכות בה מי שעוסק בחכמותיהם, אלא אפילו יראת העונש הפשוטה שהיא יסוד והתחלת היראת שמים השער לעבודת ה' והבנת התורה.

אבל אין לטעות שעל כן גם דרך החקירה בקושיה ותירוץ בדברי תורה הן חקירות מיותרות, אדרבה כמבואר בדברי הבני יששכר¹²⁸ (חוספות מהרצ"א ק"ג). והרה"ק מקאמארנא זיע"א¹²⁹ ועוד צדיקים שביארו, שכוונת התורה במצוות "דע את אלוקי אביך ועבדהו" (דברי הימים-א כח ט) אינה ללמוד ספרי חקירות והשכלה חלילה, אלא

מן הלילה ולמוד בה חכמת יונית ופליגא דר' שמואל בר נחמני. ועיין עבודת הקדש (לרבי מאיר בן גבאי) ח"ג פט"ז ופי"ז שמאריך להזהיר מהחכמה יונית של הפילוסופים וכל החכמות החיצוניות. ועי"ש גם מה שכתב בזה בשם בעל העקדה שהזהיר מזה.

¹²¹ עיין עבודת הקדש לרבי מאיר בן גבאי ח"ג פרק טז – הפלוסופיא והיא הנקראת חכמה יונית לרו"ל, ונתייחסה ליונים לפי שמהם יצאה והם המציאוה בעולם ובודה מלבם, לפי שנתנו דעתם לחקור על הנמצאות ולשקלם בשקל שכלם ונקראת בלשון פלוסופי בני עמנו חכמת הנמצאות, לפי שהתחכמו בהן לפי דעתם, ובלשון יון פלוסופיא, היא אסורה לכל אשר בשם ישראל יכנה, ואסורה מבואר ממה שאמרו בסוטה פרק עגלה ערופה, ובקמא פרק מרובה, תנו רבנן כשצרו בית חשמונאי וכו' ... באותה שעה אמרו ... וארור האדם שילמד את בנו חכמה יונית. ועייש בהמשך עד סוף הפרק מביא את דברי החכם ר' אברהם ביבאגי ז"ל שיצא לישע הפלוסופיא והליץ בעדה, ומחלק שם בין לשון יונית לחכמה יונית. ובפרק יז סותר ודוחה רבי מאיר בן גבאי את דבריו. וכנ"ל שלדעתו אסור בשום אופן ללמוד חכמת יון וכל החכמות החיצוניות דהיינו שבע החכמות.

¹²² גם אברהם אבינו אע"פ שהאמין בקל אחד טעה בחוכמות עד שהקב"ה אמר לו צא מאיצטגננות שלך.

¹²³ שמעון הצדיק היה בתחילת בית שני משיירי כנסת הגדולה והיה ארבעים שנה כהן גדול ובהסתלקותו נסתלקו גם ג' נביאים אחרונים ופסקה נבואה והחלה תקופת התנאים. (בבחי' חכם עדיף מנביא). (סדר הדורות)

¹²⁴ בנין בית שני הושלם ג"א תיב. אריסטו מת ג"א תעד. ואנטיוכוס אפפינוס החל להצר לישראל ג"א תקפה, (וגור לכתוב על קרן השור אין לנו חלק באלקי ישראל) ואחרי חמש שנים ג"א תקץ נצחוהו החשמונאים בחנוכה (סדר הדורות)

¹²⁵ והחשמונאים מלכו על ישראל מאה שנים, עד ג"א תרמח שהתחילה ממשלת הרומאים. (סדר הדורות)

¹²⁶ פרש"י (טז) מאשה זרה – מכנסייה של אפיקורסות והיא המינות ולא יתכן לומר שלא דבר אלא על המנאפת ממש כי מה שבחה של תורה שאמר כאן להצילך מאשה זרה ולא מעבירה אחרת אלא זו מינות שהוא פריקת עול של כל המצות:

¹²⁷ עיין חיי מוהר"ן סימן תי (ד) ופעם אחת בראש השנה דבר רבנו זכרונו לברכה גם בן מזה מגדל האסור ללמד אלו הספרים המפורשים את התורה על פי דרכי המחקרים, (כגון ספרי האבן עזרא, ובפרט הפרוש הרע שעליו הנקרא מרגלית רעה, וספרי הרלב"ג שפופרס לכל מה שכתוב בו כנגד התורה הקדושה, שחייב אדם לקרע בששומע חס ושלום דבור אחד מדברים אלה. וכיוצא בזה שאר ספרים ההולכים בדרך הזה) אשר כל ההקדמות שלהם לקחו מאריסטו ה"ן ימח שמו ונמח זכרו, ושאר האפיקורסים המפורסמים שהיו קצתם קדם חכמי התלמוד וקצתם בימיהם, אשר כל פונת בעלי המשנה והגמרא הקדושים שאסרו ללמד ספרי חכמות יונית היה על ספרים הללו של אלו האפיקורסים שבלם היו אז אצל היונים, וכל מקום שזכרו רבותינו זכרונם לברכה אפיקורס, פונתם על מי שנמשך לדרכיהם ולסברותיהם. אשר על כן גם שאר רשעים גמורים שיש להם כפירה כל שהוא נקרא גם בן אפיקורס, כי תולין הקלקלה במקלקל. כי היה פילוסוף אחד ששמו הרע היה אפיקורוס בשמו כן הוא ימח שמו וזכרו, ודעתו הרעה מפרסם בספריהם הרעים. ואיך יעלה על דעת מי שרוצה להיות יהודי לעין בספרים כאלו הבנניים על יסודות רעים של אפיקורסים מפורסמים שמהם נמשכין כל האפיקורסים והכופרים שבעולם: ואי אפשר לבאר בכתב כל מה שדבר רבנו זכרונו לברכה בענין האסור העצום הזה ללמד באלו הספרים חס ושלום. ואז דבר רבנו זכרונו לברכה עמנו, ואמר שאין ללמד ספרים של רשעים ומוסר פי אם אותם ההולכים על פי דברי רבותינו זכרונם לברכה, בגמרא ומדרשים וספרי הזהר הקדוש וספרי האר"י זכרונו לברכה, וכן כל הספרים שחברו הצדיקים הסמוכים לדורותינו שהם בנניים על יסודות הררי קדש על פי דברי הבעל שם טוב זכרונו לברכה. שהם ספרי הרב הקדוש מפולנאה, וספר לקוטי אמרים. וחשוב עוד כמה ספרים כאלה שטוב ללמדם. והמשפילי יבין מאילו על פי דברים האלה מאיזה ספרים לרחק, ובאיזה ספרים יתחזק ויאחז בהם. הינו אותם שהם בנניים רק על פי הגמרא ומדרשים וספרי הזהר הקדוש והאר"י זכרונו לברכה והבעל שם טוב זכרונו לברכה, אשרי שיאחז בהם:

¹²⁸ נתיב מצותיך נתיב היחוד שביל השני אות א. אתם אחיי, השמרו בנפשכם מלעיין אפילו עיונא בעלמא בשום ספר של חוקר, אף שאומר שהוא מקובל וצדיק, כי כל מי שנכנס באיזה חקירה באלהות, לא נכנס בשלום ולא יצא בשלום, אלא קלט ריח מינות, יהיה מי שיהיה, אף אם הוא צדיק גמור, יוצא וסרייתו על פניו, ונכשל במכשול רע ומר, כי למה לך אחי חקירות במה שלא תשיג ולא השיג שום נביא, ואין בהם תועלת לא אהבה ולא יראה אלא מכאוב לב, ובנקל ונדבר קטן תוכל לדחות מעוה"ז ומן עולם הבא. אם השחיסד חובת הלבבות אמר, שצריך לחקור ולדע, אמת כדבריו, אבל לא בדרכים של שכל חומרי, אלא בדרכים המושגים מן הנביאים ומן הזוהר הקדוש וכתבי מרן, כדי לזכך ולטהר נפשו, להשיג בקדושה נועם זיו אורו יתברך יראתו ואהבתו. ואחר כל אלה, מה ידעת מה שפשת מה מצאת, הוא כולא סתום כקדמייתא.

המצוה היא ללמוד חקירה אלוקית וסודות התורה כעניין קבלת רבינו האריז"ל ותלמידיו וכו'. והוסיף הבני יששכר ואמר, שכל היצה"ר הגדול שהיה בזמנו ללמוד ספרי חקירות והשכלה הוא רק מחמת שאין עוסקים בלימוד ספרי החקירה האלוקית הלא המה ספרי הסוד ופנימיות התורה, שזכות לימוד סודות התורה מבערת את הקוצים מן הכרם, ועל ידם זוכה לסלק היצר הרע של לימוד ספרים חיצוניים מעליו. (ים החכמה על שיחות הרן שיחה ה)

עד כאן ההקדמה

*

הִיָּה מִגְנָה מְאֹד אֶת סִפְרֵי הַמְּחַקְרִים וְהַפִּילוֹסוֹפִים, כמבואר בכמה תורות ראה תורה יט ותורה לה ועוד, ובכמה שיחות בשיחות הר"ן^ל וחי מוהר"ן^{לא}. והם בעצמם מבולבלים מרוב חקירות שבכל פעם מסקנה סותרת את קודמה, וחייהם אינם חיים רק תמיד מלאים חסרונות/ב^ל.

וְאָמַר שְׂאִין שֶׁם פֶּלֶל שֶׁכֵּל גָּמוּר כְּמוֹ שֵׁישׁ בְּאִיזָה מְאֹמֵר מְהַרְשָׁ"א או מְהַר"ם שִׁיף וְכִיּוֹצֵא מוֹסְפְּרֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, שֵׁישׁ בְּהֵם עֵמְקוֹת וְשֶׁכֵּל נִפְלֵא וְנִעִים מְאֹד, אֲבָל בְּאֵלוֹ הַסְּפָרִים לֹא נִמְצָא זֶה הַשֶּׁכֵּל פֶּלֶל. הַכוּוֹנָה שֶׁכֵּל דְּבָרֵיהֶם הוּא שֶׁכֵּל אֲנוּשִׁי, שֶׁאֵעִ"פ שֶׁהֵיוּ חַכְמִים גְּדוּלִים, אֲבָל לִשְׁכֵּל אֲנוּשִׁי יֵשׁ גְּבוּל/ב^ל וְכִמוֹ שֶׁאֲמָרוּ בְּמוֹפְלָא מִמֶּךָ עַל תַּחֲקוּר/ל^א, וְהֵם חוֹקְרִים בְּמוֹפְלָא מֵהֶם וּמְפָרְסִים דְּבָרֵיהֶם

^ל ראה לקמן ולעיל בשיחות משיחות הר"ן אותיות מ', קב, ריז.

^{לא} ראה לקמן, לעיל בשיחות, מחיי מוהר"ן תכה

^{לב} כמבואר בלק"ה פרו ורובו ג' לד – ועל פן החכמים והמחקרים – חיייהם אינם חיים כלום, כי הם רחוקים מחי החיים על ידי חכמתם וחקירתם שעוקרת אותם משרשם, וכרוכים תמיד אחר חכמות שאחר הטבע, ששם מלא חסרונות, כי העולם הזה מלא חסרונות, כעט ומכאובות, ואין שום אדם שישלים תאוותו בזה העולם, וסוף כל סוף מה יתרון לו מכל עמלו וכו', וגם כל החכמות חסרים עד שרבים מודים בעצמם שאין יודעים כלל, כי זה אלפים שנים שחוקרים חכמת התכונה, וזה סמוך המציא אחד תכונה חדשה כידוע, וכלם קבלו באהבה, ובאמת הוא שטות גדול למי שיש לו מח בקדקדו, וכמבאר בדעת החולקים עליו, ובין כך ובין כך דעה אחת מהם שקר, ולשוא עמלו החכמים – או הראשונים או האחרונים כל ימיהם – למצא חכמת התכונה, ומאומה לא נשאו בעמלם, כי האחרונים סתרו דעות הראשונים, ומי יודע האיה האמת? ובאמת הוא שלא פדברי זה ולא פדברי זה, וכן בשאר החכמות. ובפרט בחכמת הדאקטורי שנגראה לכאורה שהוא לטובת העולם כדי להציל האדם מהליו, ובאמת עינינו הרואות כמה אלפים ורבבות נפשות שקעו ומתו על ידי הדאקטורים דוקא, כאשר רואים בחוש בכל יום, כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן סימן ג): שהדאקטורים הורגים נפשות רבות לאין מספר, והם בעצמן מודים שכל כך חקרו בחכמות הדאקטורי עד שעכשו אין יודעין מאומה, ויש מחלקת גדול ביניהם שלדברי זה – דעה האחרת ממיתה את האדם, ולדברי שנגדו – הוא להפך, כמבאר בדברינו מזה. ואם פן הלואי ולא היינו יודעים מעולם מחכמת הדאקטורי, בודאי היו עכשו בני תבל בכפלים, וכיוצא בזה בשאר החכמות. ואפלו אם לפעמים נצמח מצד אחד איה טובה על ידי חכמתם, היא רעה מצד אחר, ואפלו צד הטובה הוא רעה גדולה, כי בעולם הזה אין שום טובה כלל, ומה יתרון לאדם פשומציא נגון יפה בחכמת המוזיקא שיגע עליו כל ימיו, ולבסוף על ידי הגגון הזה נמשך אחר תאוות נאוף, שפמית את האדם בגשמיות ורחוקיות, כנראה בחוש, שהם הולכים בתי טרטיאות וקרקסאות שלהם שקורין "טייאטיר" ו"קומעדייט" וכיוצא בזה, ושם מערבים זכרים ונקבות בלי שום הגבל, ושומעים שיר עגבים, ועושים מה שעושים במפרסם כל זה...

^{לג} ראה שיחות הר"ן אות רכה – ואמר שבמקום שחכמת הפילוסופיא מסתימת שם מתחיל (חכמת האמת שהוא) חכמת הקבלה (תיא). (פרוש כי הפילוסופים לא חקרו כי אם עד הגלגלים, ומשם ולמעלה אין יודעים מאומה. וגם בהחכמות שמהגלגלים ולמעלה גם כן הם נבוכים מאד ברובם ככולם כידוע להם בעצמם. וחכמת הקבלה מתחלת במקום שמסתימת חכמתם דהינו מהגלגלים ולמעלה. כי כל עולם העשייה עם הגלגלים בכלל, כוללת חכמת הקבלה בתבה אחת שהוא עולם העשייה. וכל חכמת הקבלה הוא מעשייה ולמעלה שהוא יצירה ובריאה ואצילות למעלה למעלה וכו' (תיב) וגם בעשייה בעצמה בפנימיות העשייה דהינו רחוניות העשייה אין להפילוסופים שום ידיעה כלל. אבל חכמת הקבלה מדברת רק משרש העשייה ברחוניות ומשם ולמעלה. נמצא שבמקום שמסתימת חכמתם של המחקרים משם מתחלת חכמת הקבלה: גם אנכי שמעתי מפיו הקדוש לענין השגותיו הנוראים שדבר כמה פעמים מזה ואמר: הלא אצל המחקרים מסתימת ידיעתם בגלגלים. ונדמה להם שמשם ולמעלה הוא רק עצם האלקות יתברך. ובאמת כל לימוד הקבלה הוא בעולמות ומדרגות שמשם ולמעלה. כמו כן אפלו מי שהשיג חכמת הקבלה היטב שהוא חכמת האמת אף על פי כן אין חקר לתבונתו כי עדין יש גבוה מעל גבוה וכו':

וראה לק"ה גיטין ד' אות ג' – עקר אחיות הסטרא אחרא שהם כלולין מארבע מלכיות, כי היא מדרגה האחרונה של הקדשה וממנה ולמטה הם הסטרא אחרא והקלפות, ועל פן שם עקר אחיותם ויצריכו להשתדל תמיד לחתכה מהם ולהעלותה מביניהם. ועקר התגברותם הוא, שהם רוצים להמשיך השכל התחתון הנ"ל לתוך החכמות חיצוניות שלהם, שהם באמת פסילות גמור כנגד זה השכל התחתון הנ"ל, כי מחמת שזה השכל התחתון הוא בחינת עצמונים וקדמות וסבובים כדי לבוא על ידו להשגות אלקות, על פן הם רוצים להתדמות בקוף בפני אדם, כאילו הם הולכים גם כן בדרך זה, כי כל דרכי חכמתם הוא בדרך הקשים ודמיונות, שמתחילין לחקר מדברים נמוכים ופשוטים מאד, שהם המשכלות הראשונות, והולכין ומדמין ומקישין דבר לדבר עד שרוצים להירט ולעלות אל ה' על ידי זה, דהינו להשיג ידיעת אמתתו על ידי זה, על ידי דרכי החקירות האלו. ובאמת לא זה הדרך ולא זה הניתב להשיג אלקות יתברך על ידי דרכי החקירות הנבוכות האלו בדרך ההגיון, אשר הם בעצמם מודים ששכל האנושי הוא נבוף, וקצרה ידו להשיג שום דבר על פניו אפלו בשאר החכמות, כגון בחכמת התכונה וחכמות הרפואות, כי אין שום חכמה על פניה, והם חוקרים כבר אלפים שנים רבבות רבבות חכמים, ועתה הכל מודים שעדין לא חקרו לידע שום דבר על מתנתו ואמתתו, מכל שפן וכל שפן בהשגת אלקות אשר לית מחשבה תפיסא ביה כלל, ואי אפשר להשיג שום השגת אלקות כי אם על ידי הצמצומים הקדושים שפמשיכין הצדיקים המבחרים האמתיים, שהם בחינת כלל התורה והמצוות הקדושות שקבלנו על ידי משה רבנו, עליו השלום.

ומטעים בני אדם, וכיון שגם אינם מתוקנים במדות נוטים לבאר שכלים גבוהים כפי נטית יצרם הרע. וממילא פשיטא שאין זה השכל נחשב שכל כלל, ביחס למאמרי צדיקים שבנויים על הקדמות התורה וחז"ל שהוא שכל אלוקי.

פי הם מדברים רק בדרך הקשים מנה ובה עד שפאים לאיזה מופת, כמבואר בספר הברית/לה, וכל ההקדמות שעליהם בונים את חקירותיהם הם קבלה משכל אנוש. אבל השכל שהוא עפ"י הקדמות שהן קבלה איש מפי איש ממש רבנו שקיבל בסיני מהקב"ה/לו' **שיש בתורתנו הקדושה להבדיל אין שם כלל כלל/לו' לח'.**

עוד שם – פי אלו הצמצומים והסבובים האמתיים לבוא על ידם להשגת אלקות אינם בדרך ההקש שלהם כלל, חס ושלום, כי על ידי דרכי ההקש והדמיון רוצים להגיע ולגע ממש בהדבר שחוקרים, כגון למשל, כשחוקר בתהלוכות הפוכים והגלגלים והולך בדעתו וחוקר מדבר לדבר ומסבירא לסבירא, עד שמגיע בדעתו ונוגע בשכלו בדרך התהלוכות הפוכים והגלגלים, אבל מחמת ששכל מהלכם גבה מאד, על כן באמת אינם יכולים להגיע לשם, ועל כן עד הנה אינם יודעים על ברין איך הוא מהלכם, כי כל המחקרים עד זה סמוך בערך מאה שנה או יותר אמרו שהגלגלים מקיפים הארץ, ובסמוך קם אחד וקופרניקיש שמוואמר, שהארץ מסבבת וכו' וכו', וכלם הולכים עתה בדרך השקר הזה, והם בעצמם מודים שברבות הימים יוכל להיות שימצא אחד דרך אחר. ואנחנו אומרים שבדאי אינו בדרךיהם, כמבאר באריכות בדברי החולקים עליהם המחזיקים בדרך הישן ש הוא על פי דעת רבותינו ז"ל, וכן בשאר חכמות אינם יכולים להגיע לשום דבר על בריו, מפל שכן בהשגת אלקות, כי איך אפשר שיגיעו ויגעו בהשגתו יתברך אשר לית מחשבה תפיסא ביה כלל?

זי ראה שיחות הר"ן אות רכד – בענין מה שאמרו רבותינו ז"ל (תגיגה יא): שאסור להסתכל מה למעלה מה למטה מה לפניו מה לאחור, אמר רבנו ז"ל: שכל אדם ואדם יש לו בחינת מה למעלה מה למטה וכו', לפי מדרגתו שאסור לו להסתכל בהם. כי אצל קצת, מסתים שכלו אצל הגלגלים ורקיעים ואסור לו להסתכל להלן יותר. וגם כל הפילוסופים והמחקרים, כל שכלם וחוקירתם הוא רק עד הגלגלים ולמעלה מזה אין יודעים כלום. וגם במה שתחת הגלגלים טעו הרבה בכמה דברים עד שנפל ביניהם מחלוקות גדולות בכל דבר. וכבר מבאר שאסור להסתכל בהם כלל. והפלא: שכל אדם במקום שמתים שכלו אסור לו להלך יותר. כי זהו אצלו בחינת מה למעלה מה למטה. רק לסמוך על אמונה לבד.

לה ספר הברית ח"א מאמר יט פרק א' – כל הדברים אשר ידעם איש אינו אלא מאחד משבע מיני ידיעות האלה, כי כל ידיעות האדם הם שבע ואלו הם, (א) המורגשות, (ב) המקובלות, (ג) המפורסמות, (ד) המושכלות הראשונות, (ה) מופת חותך, (ו) מופת נקנה, (ז) הראיה:

ושם פרק ב' – ידיעה ז' היא "הנקנה" והוא מופתי הפילוסופים ונקרא מופת נקנה יען הוא קנוי ומבונה ע"פ שכל העיוני מן ההקדמות אשר המה החוש או המושכלות הראשונות ועליהם הוא נבנה בהקש השכל ודרכי ההגיון הפלוסופי, ובאם ישתלשלו הלמודיות הנולדות במושכל אחד מחבירו הנקרא מושכל ב' מושכל ג' ויותר לפי צורך הענין המבוקש ולא יגיעו לסותר, כגון היות שני הפכים בנושא אחד בזמן אחד או הכחשת איזה חוש או מושכל ראשון או יקום הדבר המחוייב ממנו כיתד במקום נאמן שכן הוא, אך אם ישתלשלו התולדות ויגיעו המושכלות ההם באיזה סותר, כמו אם יתחייב לפי ענין ההוא היות ב' הפכים בנושא אחד, או שיכחיש את החוש או מושכל ראשון, אזי הוא אות מופת שהדבר אינו כן, זה נקרא מופת נקנה והוא המופת אשר בפי כל הפילוסופים והוא אמצעי בין הראיה ובין החותך הכי נכבד הוא מן הראיה ואל החותך לא בא: ומופת הנקנה זה הוא עלול ההטעה במאד מאד בעבור שמופת זה צריך שמירה גדולה מן השגיאה באותם המושכלות וההיקשים המשתלשלים אחד מן האחד, ובטעות קל יתהפך כל המבוקש כמו רגע מן האמת אל השקר כקשת רמיה, ובטרם יכיר איש את מראהו לאות אמת יחשבהו ולמורה צדק יחזיקהו והוא מן האמת רחוק ומן הצדק דחוק, מה גם אם יקרה השגיאה בהקדמותיו ובסודותיו שהם החוש. כי גם החוש לפעמים יחטא, כי העין ישגה בראה לפעמים כמגדל המרובע שנראה מרחוק עגול, גם הנה העין אשר חלק ממנה במים נראה שבורה ועקומה והיא שלמה וישרה באמת, כנזכר בפרק הקודם, וכן כדור לבן המונח במים נראה כתמונת ביצה ואינו כן, וכמה חוש השמע יטעה לפעמים בקולות הנבדלים והיה כנגן המנגן אשר כל שומע ישמח בלבו על ערבים בתוכה ומתיקות הזמר עלי הגיון בכנור ויפליג ויאמר כמה נעים זמירות וכמה מטיב שיר וידע נגן הוא זה, והמחוכם היודע בטיב חכמת (המוזיקא) לבבו יבין הרבה טעיות בו וכמה אינו יכול זה המנגן, ויקרה כה גם בשאר החושים, ואם באחת מאלה תהיה בהקדמותיו אזי בלי ספק שבטל כל הנבנה על יסודותיו ושקר ענה בעדותו, כי בהרוס היסוד בה על תלה יפול הבנין כלה, ובהכשל רכב בחור יפול ורכבו אחרו, מפני שהמבוכה בתחלה רב הנזק במסלה, וכבר כתב ר' שם טוב על ההקדמות אשר העיד עליהם הרמב"ם ז"ל שהמה נאמנים וצודקים ובה עליהם המופת בזה הלשון, אין הדבר כן כי יש מהם הקדמות שהם מושכלות ומהם מסופקות ומהם כוזבות ובה המופת על סתירתם עכ"ל:

לו כמבואר בתחילת פרקי אבות – (א) משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. וכו'...

לז עונג שבת עמ' ר' – מה שקרא מר'ע"ה לבנו הראשון גרשם כי אמר גר הייתי וכו' כי גרשם בגימטריא אמת אמונה כנ"ל ומובא בספר רמתים צופים בשם הגאון הקדוש בעל החידושי הרי"מ זצ"ל לפרש המדרש שאמר כי יתרו התנה מתחלה עם מרע"ה שיתן בנו הראשון לע"ז ופירוש הוא זצ"ל הדכונה מחמת שיתרו בא לידי ידיעת השי"ת ע"י שעבר מקודם כל ע"ז ואח"כ בא לידי ידיעה שאמר עתה ידעתי כי גדול ה' וכו' ורצה שגם בנו הראשון אשר יולד לו יתנהו מקודם לע"ז הרצון לידי חקירות וחכמות ואח"כ יבא מזה לידיעה אמתיות בשלימות אבל אין הדבר כן כי יתרו ה"י מקודם מ"ת ועלה בידו הצלחה הנ"ל, אבל לאחר שנתן הקב"ה לנו תורה ומצות אין אנו צריכין לזה אדרבה ח"י להכנס לסכנה גדולה הנ"ל לעיין בספרי חקירה אפילו מגדולי ישראל כאשר מובא בשם רבינו ז"ל אזהרות גדולות ונוראות מאד ע"ז, רק ע"י לימוד תורה ועשיית המצות בפשיטות להיות מעשיו מרובים מחכמתו, וע"י אמונה ותפלה והעיקר להתקרבות ולהתקשרות לצדיקים אמתיים, יוכל לבא לאמת ואמונה כאילו רואה ממש את הדברים שהוא מאמין ולהנצל מאמונת כוזביות ח"ו רק לאמונה שלימה אמתית כרצונו ית"ש באמת.

לח ראה לק"ה קריאת התורה ו' לו – פי חדוש העולם אי אפשר להבין איך נמשך היש מאין, כי אם על ידי אמונה הקדושה, שמתחזקת על ידי התורה הקדושה שנקראת 'פרשיות' – על שם שפרשה והוציאה מהעולם גמור אל הגלוי, שפצה אנו רואין עין בעין יציאת יש מאין. פי מי שרוצה להסתכל על האמת – יכול להבין שאי אפשר לגלות תורה קדושה בזאת עם כל החדושים נוראים ונפלאים שגלו חכמינו

ואמר: אשרי מי שאינו יודע פלל מספריהם רק הולך בתמימות כמ"ש תמים תהיה עם ה' אלוקיך, ויש לו יראת הענש. דהיינו שירא מלעבור על מצוות ה' כי ירא מעונש בעולם הזה או בעולם הבא, שהיא התמימות להבדיל מהמחקרים שהולכים אחר שכלם ואין להם יראה כלל. כי לא מאמינים בהשגחה.

פי עקר העבודה בתחלה היא רק מחמת יראת הענש, ובלי יראת הענש אי אפשר להתחיל פלל בעבודת ה' כי א"א לזכות ליראת הרוממות אלא אחרי עבודת ה' רבה/לט, וכשהוא במוחין דגדלות, ואפילו צדיקים שכבר זכו ליראת הרוממות התחלת העבודה בכל יום היא ביראת העונש כמבואר במכתב שכתב רבי אברהם מקאליסק בשם רבי מנחם מנדל מויטעפסק/יז.

ז"ל עד היום הזה, כי אם על ידי הבורא היחיד הקדמון יתברך שמו ויתעלה, שהופיע רוח קדשו על הצדיקים אמתיים והוציא חכמות התורה מאין ליש ממש. ועל ידי התגלות התורה מאין ליש - אנו יכולין להבין ולהתחזק באמונת חידוש העולם שהמציא כל הפריאה מאין ליש, כמו שאנו רואין שנתן לנו התורה הקדושה עם כל חרושיה וכו' מאין ליש ממש, פנ"ל. כי כל החכמות החיצוניות, אף על פי שיש מהם כמה חכמות גדולות, אבל כלם הם יש ממש, כי כלם מוסדים על משכלות הראשונות ועל הראות החושים, ומהם המציאו חכמתם. ובאמת אנו מאמינים שגם חכמתם נמשך רק מהשם יתברך המלמד לאדם דעת, רק שנתן להם כח בחכמתם להשתדל דעתם כמו שירצו, עד שיכולים להתפקר, חס ושלום, והכל בשביל הבחירה, כי הבחירה יש לה כח גדול, כי הכל נברא בשביל הבחירה, כמו שקתוב במקום אחר (חיי מוהר"ן סימן תקיט) אבל חכמות התורה - עולה על הכל, וכל החכמות חיצוניות הם פסילות וחסך נגד אור חכמות התורה שנמשכת רק מאין ליש ממש.

^{לט} **ראה ערבי נחל פרשת בראשית** (ד"ה ומעץ הדעת) - לבאר כ"ז, הנה נודע שבעבודת ה' צריך האדם לילך ממדרגה למדרגה, ולזה כאשר נדב לב האדם לגשת אל עבודת ה' צריך מתחלה להרגיל את עצמו ביראת העונש שהיא הקטנה שבמדרגות, וכאשר הורגל בזה איזה זמן עד שרואה בעצמו ששוב לא יכשל בחטא בשום אופן מחמת יראה זו ידע כי הגיע זמן לעלות למדרגה יותר גבוה ואז יתחיל למאוס ביראה זו ומשים אל לבו היתכן לעבוד למלך מלכי המלכים המלך הקדוש מחמת יראה של עונש וכי אם לא היה עונש לא היה עובדו: **ואמנם המדרגה אשר היא אחר יראת העונש היא בחינת כבוד אל, והוא, שיצא מיראת העונש ושאיין ראוי כלל לשום העונש אל לבו רק הנני משעבד ומפקיר אותי ואת כל אשר לי וכל איברי וחושי וכל אשר בי וכל מציאותי נגד כבוד ה' ית"ש ונגד כבודו בטל כל מציאותי, א"כ יצא מיראת העונש ועובד ה' ונשמר מחטא בשביל כבוד ה' לבדו. ואם מתעכב במדרגה זו וגם ביראת העונש אשר היה לו מתחלה רק לא כבראשונה שמתחלה היה ירא מהעונש בעבור צער עצמו, ועכשיו אין צער נזכר כלל לפניו שהרי כל מציאותו בטל לגמרי נגד כבוד ה', אלא שהעונש שבא על איש הישראלי בפרט ומכל שכן לכלל ישראל הוא היפך כבוד ה' כמשה"כ (יחזקאל לו, ב) באמור אליהם עם ה' אלה ומארכו יצאו, אלא כבוד ה' הוא שיהיה טוב תמיד לישראל והרי זה ירא מהעונש בעבור כבוד ה' אם עובד הוא בשכל זה הרי העלה בחינת יראת העונש עצמה אל מדרגה שלמעלה ממנה, וזה דבר טוב מאד שבוה מוציא נצוצות קדושות מתוך הקליפה וכמו שיבואר א"י: **וכאשר הורגל האדם בבחינה זה הנקרא כבוד אל אז יגיע מעצמו עוד אל מדרגה גדולה והיא הבושה מלפני ה', ומדרגה זו היא סמוכה ליראת ה' המעולה שהוא יראת הרוממות כמ"ש בתיקונים (בהקדמת תקי"ז, דף ה ע"ב) דבראשית היינו ירא בושתי הרי שהם סמוכים.****

הרי ביארנו ג' מדרגות, דהיינו בחינת יראת העונש, ובחינת כבוד אל, ובחינת הבושה, וכאשר הורגל אדם בבחינת הבושה שיבוש הרבה תמיד נגד גדולת ה' ית"ש אז יגיע אליו יראת ה' ויראת הרוממות כי יירא מלפניו בגין דאיהו רב ושלטי, וזהו מדרגה גדולה ביראת ה'. הרי ד' מדרגות.

ואמנם כמו שביארנו בחינת הליכות האדם בעבודה ממדרגה למדרגה שצריך להתחיל ביראת עונש, ואח"כ כבוד אל, ואח"כ בושה, ואח"כ יראה, ואח"כ יעשה צדקה, ואח"כ יתפלל, שאלו הם ששה דברים שבמלכות הנקראת אשה יראת ה'.

ובל תחשוב שמי שהגיע למדרגת יראה הרוממות שוב אין צריך לעסוק במה שלמטה מבחינה זו, דאם כן מי שהגיע למדרגת האהבה שוב אין צריך לעבוד ביראה וזה אי אפשר. אלא הענין כמו שמבואר בש"ע (א"ח סי' ד') שהאדם נעשה בכל יום בריה חדשה, ולכן כמו שכל אדם בתחלת מעשהו צריך להתחיל מלמטה, כך אע"פ שהוא כבר הגיע למדרגה גדולה מ"מ בכל יום צריך להתחיל מלמטה מבחינת יראת העונש, אלא שאין צריך לשהות שם, כי ברגע א' יעלה אל המדרגה אשר עומד בה ויתעצם לעלות עוד כפי כחו: **ואל זה רמזו רז"ל (ספרי דברים ו, ו) במ"ש אשר אנכי מצוך היום שלא יעשה כדיוטגמא ישנה אלא כחדשה כאלו היום ניתנה, ומלבד פירוש הפשוטי שהוא שיעשה המצוה בחשק כמו העוסק בדבר חדש יש בו ג"כ רמז אל דברינו, שכמו שבעת שנצטוו ישראל על התורה והתחילו לכנוס בעבודה היו צריכין להתחיל ממדרגה התחתונה כך צריך האדם לעשות בכל יום וכאמור. והטעם לזה ביארנו במ"א כי ע"י השינה והיסח הדעת כבר יצא אל החוץ ולכן בכל יום צריך ליכנס מחדש אל הקדושה דרך השערים הללו, והטעם שעשה ה' ככה שיצטרך האדם ליכנס בכל יום דרך יראת העונש הוא כדי שיע"ז יוציא בכל יום ניצוצות קדושות מקליפות וכמ"ל, כי הניצוצות קדושות בחינת יראה שנפלו למקום יראת עונש בסוד רגליה יורדות מות, וכבר ידוע מהאר"י ז"ל פרי עץ חיים שע"ה"ת פ"ז כי בכל יום מתבררין ניצוצות קדושות אחרים, לכן צריך האדם בכל יום ליכנס דרך יראת העונש ולצאת משם תיכף ליתר הבחינות ומעלה עמו בחינת יראה טובות שהם הניצוצות קדושות שנפלו אל מקום העונש והבן;**

^{יז} **ראה פרי הארץ** (לרבי מנחם מנדל מויטעפסק) חלק המכתבים מכתב לו משנת תקנו ששלח רבי אברהם מקאליסק ובסופו כתב-אף גם זאת מצווה ועומד מפה הרה"ק מו"ה מנחם מענדיל נ"ע שכתב אליהם שהתחלת העבודה בכל יום היא מעניני יראת העונש והוא צורך גדול ממנו הוא מתחיל ואחרי אותו הוא שלם ביראת העונש ממנה יעלה ליראת הרוממות ולאהבה אמיתית וכל אשר ישליך אחרי גיוו יראת העונש לא ימלט מליפול לבאר שחת כי התורה"ק שלימה ניתנה לא תחסר כל בה, וכל דבר ודבר צריך לחבירו אם יפול האחד חסר ואתא חסר לא יוכל להמנות. וחז"ל שאמרו (אבות ג ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב בו כל זה הודיעו לנו התכלית האמיתית. אבל הדרך שיבוא אל התכלית לא יפלא כל דבר מקטן ועד גדול, וכן מאמר רז"ל (פסחים ח ע"א) הנותן סלע לעני בשביל וכו' ה"ז צדיק גמור ממנה הוא מתחיל ומסיים לעשות האמת מפני שהוא אמת, ובכ"ז ובכל עת ובכל שעה הצריכו לעמוד על הכל מהשכל הקטן עד השכל הגדול זה עוזר לזה וזה עוזר לזה. ולשומע יונעם ה' עליהם ומעשה ידיהם יכונן ובא לציון גואל ברנה:

ואפלו צדיקים צריכים גם פן יראת העונש/מא, שהיא אהבת עצמו, פי עובדי מאהבה הם מועטים מאד מאד, דהיינו שהם יראת חטא לא מאהבת עצמם, אלא מאהבת ה' ע"י שתמיד לנגד עיניהם כל הטוב שמשפיע עליהם בכל רגע ורגע. ועקר הוא יראת הענש/מא. כי זה אפשר תמיד גם כשנופלים ממוחין דגדלות לקטנות.

פי היראה עלאה בגין דהוא רב ושלטי וכו', הינו יראת הרוממות, לאו כל אדם זוכה לזאת היראה, מהלשון כאן משמע שיראת הרוממות היא יראה מאהבה. וצ"ע לכאורה יראת הרוממות היא מדרגה יותר גבוהה, כי היא השגה גבוהה הרבה יותר ברוממות ה' ושלמות עצמו/מא, עד שכל כך מתפעל ממנה בכל רגע ועל כן הוא ירא חטא מאד.

אבל עקר העבודה הוא רק על-ידי יראת הענש אצל רב בני אדם/מא. והלואי שיהיה לנו יראת העונש כראוי, דהיינו לזכור בכל רגע שיש עלי השגחה, וכל תנועה שלי נמדדת אם אני עושה רצון ה' או ח"ו

דברי המוקשר אליהם בקשרי עבותות האהבה, ומעטיר אל ה' בעדם שיעלו מעלה מעלה נאום אברהם בלא"א מו"ה אלכסנדר כ"ן זצלה"ה:

מא ראה לקוטי עצות יראה ועבודה אות לה – עקר השלמות היא היראה ועקר הוא יראת הענש ואפלו צדיקים צריכים יראת הענש. כי עקר העבודה בתחלה הוא מחמת יראת הענש (שיה"ן ה):

מב עיין זוהר תרומה סוף דף קמט: – ומטיק דכיו וזמנא ודא איהו סומק ואכס זה הוא הסוד של אלום וסחור, ובגין דא לא כתיב בשני כי טוב וכשנול סילאה הקליפות מגבורה לכן לא כחוב כיום שני כי טוב, ואי תימא ואם תאמר והא כתיב ביום הששי של מעשה בראשית והנה טוב מאד ואמר חז"ל (נב"י פ"ט י"ג) כי טוב מאד דא מלאך המות שזהו מלאך המות, והכא אמרת דלא אתמר בגיניה כי טוב וכאן אתה אומר שבשכיל הקליפה שמשם המלאך המות לא נאמר ביום השני כי טוב, ומתוך אלא רוא דרזין הכא אלא סודי סודות יש כאן, דהא ודאי מלאך המות איהו טוב מאד כי ודאי שמלאך המות הוא טוב מאד, מאי טעמא מהו הטעם, ואמר בגין דהא כל בני עולמא ידעי דימותון ויתדרון לעפרא לפי שכל בני העולם יודעים שימותו וישוכו לעפר, וסגיאיני אינון דמהדרי בתיתבתא למאריהון בגין דחילו דא והרבה בני אדם הם שחוזרים בתשובה לקנות בשכיל פחד זה, ודחלי למחטי קמיה ויראים לחטוא לפניו, כנודע כי סגיאיני דחלי מן מלכא מגו דתליא רצועה לקמיהו רבים יראים מן המלך מתוך תלויה רצועה לפניו, הרי כמה טבא ההיא רצועה לגבי בר נש כמה טובה אותה הרצועה לבני אדם, דעבדת לון טבין וקשיטין שעושה אותם טובים ואמתים, ומתקנין בארתייהו פדקא יאות ומתקנים דרכיהם כראוי, ועל דא ועל כן כחוב ביום הששי כשנברא האדם והנה טוב מאד שהוא מלאך המות, מאד ודאי הוא ודאי טוב מאד, ומה שאמרנו שבשכיל בריאת הקליפה ביום שני לא נאמר בו כי טוב, הוא כשכני אדם נפתים מהיצר הרע שבוה נותנים כח אל הקליפות לינק מהקדושה, זה ודאי לא טוב. (מ"ק ומק"מ ומשפ"ס)

מג מסילת ישרים – פרק כד – המין השני הוא יראת הרוממות, והוא שהאדם ירחק מן החטאים ולא יעשה מפני כבודו הגדול יתברך שמו, פי איך יקל או איך יערב לבו של בשר – ודם שפל ונמאס לעשות דבר נגד רצונו של הבורא יתברך ויתעלה שמו. והנה זאת היראה אינה כל כך קלה להשיג אותה, כי לא תולד אלא מתוך ידיעה והשכלה, להתבונן על רוממותו יתברך ועל פחיתותו של האדם, כל אלה דברים מתולדות השכל המבין ומשכיל, והיא היראה אשר שמונה לחלק שני, מאחד מחלקי החסידות אשר זכרנו, בה יבוש האדם ויחדר בעמדו לפני קונו להתפלל או לעבד כל עבודה, היא היראה המשפחת שנסתבחו בה חסידיו עולם, והוא מה שמושה מדבר ואומר (דברים כח), "ליראה את השם הנכבד והגורא הנה את ה' אלהיך":

יראת החטא, היא כמו חלק מיראת הרוממות שזכרנו, וכמו מין בפני עצמו. והינו פי הנה ענינה הוא שיהיה האדם ירא ודואג תמיד על מעשיו, פן נתערב בם איזה שמץ חטא או פן יהיה שם איזה דבר קטן או גדול שאינו לפי גל כבודו יתברך ורוממות שמו. והנה רואה היחס הגדול שבין יראה זו ויראת הרוממות שזכרנו. פי התכלית בשניהם שלא לעשות דבר נגד רום כבודו יתברך. אמן ההבדל שבניהם, שבעבור תחשב כמין אחר ובשם אחר תקרא, הוא, פי יראת הרוממות הוא בשעת המעשה או בשעת העבודה או בפרק העברה, דהינו, או בשעה שהוא עומד ומתפלל או עובד, שאז יבוש ויפול ירעש וירעד מפני רום כבודו יתברך, או בשעה שמודמנת עברה לפניו והוא מכיר בה שהיא עברה, שיעב מלעשותה למען אשר לא יעשה דבר למרות עיני כבודו חס – וחלילה. אף יראת החטא היא בכל עת ובכל שעה, שהנה בכל רגע הוא ירא פן יבשל ויעשה דבר או חצי דבר שיהיה נגד כבוד שמו יתברך, ועל כן נקראת יראת חטא פי עקרה היראה מן החטא שלא יבס ויתערב במעשיו מחמת פשיעה והתשלול או מחמת העלם, יהיה באיזה דרך שיהיה. והנה על זה נאמר (משלי כח), "אשרי אדם מפחד תמיד", ופרשו ז"ל (ברכות ט), "הוא בדברי תורה כתיב", פי אפלו בשעה שאינו רואה המכשול לנגד עיניו צריך שיהיה לבו חרד בקרבו, פן טמון הוא לרגליו והוא לא נשמר. ועל יראה זאת אמר משה רבנו ע"ה (שמות כ), "ויעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". פי זה עקר היראה, שיהיה האדם ירא ומודעו תמיד, עד שלא תסור יראה זו ממנו, פי על ידי זה ודאי לא יבוא לידי חטא, ואם יבוא – כאנס יחשב. עכ"ל.

מז עיין תורה פז – פי יש שני מיני יראה, יראת הענש ויראת הרוממות. יראת הענש נקרא צדק, ויראת הרוממות נקרא אמונה. פי מחמת שהוא מאמין באמונה שלמה שהשם יתברך הוא רב ושלטי עקרא ושרשא דכל עלמין, הוא ירא ממנו. וידוע הוא, כי אי אפשר לבוא לאמונה רק על ידי יראת הענש. פי מחמת שהוא ירא מהענש, מאמין שהשם יתברך הוא תקיף ובעל היכולת ובעל הכחות כלם, ומזה בא לאמונה יותר גדולה. נמצא, תכף כשרוצה לילך בדרך הישר, צריך להיות לו יראה, הנקרא צדק. ובצדק כתיב (תהילים ט"ו): והוא ישפט תכל בצדק – לפיכך מתעוררין עליו הדינים. אף כשבא אל האמת, הינו אל היראה הנקרא אמונה, אז כל הדינים נמתקין בשרשן.

ליקוטי הלכות או"ח נטילת ידים לסעודה הלכה ו' סעיף צ"ט. – ועל כן עשה אז נחש נחשת ויהיה אם נשף הנחש את איש והביט אל נחש הנחשת וחי" (במדבר כא, ט), ואמרו רבותינו ז"ל (ראש השנה כט): וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שישראל מסתכלין בלפי מעלה היו מתרפאין ואם לא היו נמוקין. זה בחינת רמזים הנ"ל, כמו שמבאר לעיל (באות פח) לענין יהיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכו', פי הם בחינה אחת כמובן במשנה ראש השנה שנסמכו שם יחד, להורות, שצריכין הכל להסתכל בלפי מעלה, הינו בחינת רמזים שפדעת הנ"ל, שהם עקר הארת הדעת להתבונן בכל עת על ידי הרמזים הקדושים של הדעת הנ"ל – להתחזק לשאר על עמדו וכו' כנ"ל. פי לפעמים יש שאין מועיל הרמזים של הרמת ידיו, וצריך עוד לעשות עבדי לזה, כמו משה שעשה אז נחש נחשת, שרמז להם יראת הענש, שאל ישבחו שיש נחשים שרופים שהם ענשים קשים ומרים. על כן אתה מכרח להסתכל בלפי מעלה, פי אין מקום לברח מעשיו הקשים והמרים גם בעולם הזה, מכל שכן לאחר מיתה בגיהנם וכף הקלע וגלגולים וכו', רחמנא לצלן, כי אם להסתכל אליו יתברך

מתעלם ממנו, אע"פ שאין לי השגה והתפעלות גדולה כל כך ברוממותו עד שאזכה ליראת הרוממות. פירוש כי גם יראת העונש היא זיכרון דקדושה תמידי, שהיא מדרגה גבוהה כמבואר בתורה נד/מ"א.

ומי שלומד חס ושלום, בספרי המחקרים והפילוסופים נכנס בלב ספקות וכפירות. נראה שיסוד הרע שבהם שמרגילים את האדם לחקור כל דבר בשכל אנושי, ומחזקים את הישות והגאוה של האדם לילך אחר שכלו. וראה מה שכתב בתורה יט תנינא – כי מי שנכנס בתוך החכמות הללו, חס ושלום, יכול לפל שם. כי יש אבן נגף בכל חכמה וחכמה, שהיא בחינת עמלק, שעל ידי האבן הנגף הזה יכולין לפל, חס ושלום. כי עמלק היה פילוסוף ומחקר וכפר בעקר, כמו שכתוב (דברים כ"ה): "ולא ירא אלקים", דהיינו שהוא רק נוהג על פי חכמות, ואין לו יראה כלל. ועיין תורה לה/מ"ו שחכמות חיצוניות הן בחי' קנה שעליו מתלקטים מדות רעות

ולשאת עיניו למרום תמיד, בבחינת (תהלים קכג, א) "אלוף נשאתי את עיני" וכו'. וכמו שרמז לנו אדמו"ר ז"ל (שיחות הר"ן ה), ואמר: שעקר הוא יראת הענש, אף על פי שכתוב בספרים שצריכין דיקא יראת הרוממות וכו', אבל באמת הלואי שנוזה להנצל ממה שצריכין להנצל על ידי יראת הענש. וכן שמענו בשם כמה צדיקים גדולים, שאמרו שהעקר הוא יראת הענש. ורמז לנו אז היטב היטב כמה וכמה צריכין להתירא ולפחד מיראת הענש וכו'. וזה בחינת נחש הנחשת שעשה משה, ורמז להם על ידי זה להסתכל בפלי מעלה, היינו על ידי יראת הענש וכו"ל. כי העקר הוא הרמזים האמתיים וכו"ל. ועל ידי זה להם משה בחינת הצדיק האמת מלחמת עמלק להציל חלושי הכח שלא יהיו נפדרים מתוך הקבוץ הקדוש מתוך העניי כבוד. וזהו בחינת ספה שהוא בחינת עניי כבוד כנ"ל

ובלק"ה הודאה הלכה ו' סעיף י"ב. וזה בחינת יראות הנפולות, רחמנא לצלן, כי צריכין להתירא רק מהשם יתברך לבד, כמו שכתוב (תהלים קיח, ו): "ה' לי לא אירא" וכו', וכשמתירא מאיזה אדם מושל או מחיה רעה, וכיוצא – זה בחינת יראות הנפולות, שמחליף יראת השם יתברך ביראת בשר ודם. אף אפלו כשנדמה לו שמתירא מהשם יתברך שלא יענישהו, שזאת היראה היא טובה, כמו שכתב אדמו"ר ז"ל, שעקר הוא יראת הענש ועין במקום אחר מה שכתב בזה (שיחות הר"ן סימן ה), שאף על פי שנמצא בספרים שמגנין יראת הענש, אף על פי כן באמת העקר הוא יראת הענש, כי אפלו צדיקים צריכין שיהיו להם יראת הענש וכו', עין שם, וכמו שכתוב (קהלת ג, יד): "והאלהים עשה שיראו מלפניו", וכמו שפרש רש"י שם: שהאלהים עשה – שהביא כמה ענשים, כמו בדור אנוש דודר המבול וכו', שיראו מלפניו – שיראו מהענשים וכו'. אף אפלו יראה טובה, דרך הבעל דבר להמיר ולהחליף – שהוא מה שדרכו להביא את האדם לידי מרה שחורה ועצבות מחמת יראה זאת עד שמרחיקהו מהשם יתברך על ידי זה, כידוע נגע הזה בכמה בני אדם. כי אפלו יראת הענש וכל היראות הטובות צריכין לקבל רק לטובה ולא לרעה, בבחינת "יראת ה' לחיים" (משלי יט, כג), להתקרב להשם יתברך על ידי היראה מכל מקום שהוא, ולא להתרחק, חס ושלום, שדיקא על ידי יראת הענש יבוא לשמחה, בבחינת "וגילו ברעדה" (תהלים ב, יא), שדיקא על ידי היראה והרעדה מענשים הגדולים, רחמנא לצלן, על ידי זה דיקא יבוא לשמחה, על שהוא על כל פנים בכלל ישראל ומקרב לצדיקים, שעל ידי זה יצול מאלפים ורבות ענשים. וגם אם יבטח בכח הצדיקים ויתחזק בשמחה, על ידי זה בודאי יהיה אחריתו טוב ויתהפך הפל לטובה, בבחינת עוונות נתהפכין לזכיות, כמוכא לעיל (אות ט): מה שמבאר בסימן כב על פסוק 'פיוס הוא יבקש עון ישראל ואיננו' וכו' (ועין כל זה בהלכות פסח הלכה ט, אות טו, ובהלכות בבור בהמה טהורה הלכה ד, אות יז, ובמקום אחר שהארבנו בזה קצת).

ולק"ה יורה דעה הל' בכור בהמה הלכה ד' סעיף י"ד. וזה בחינת (קהלת ז, טו-יח): אל תהי צדיק הרבה ואל תתחכם יותר וכו', אל תרשע הרבה וכו', טוב אשר תאחו בזה וכו', כי ירא אלהים יצא את פלם – היינו שעל ידי היראה כל אחד יצא ידי חובתו, הן צדיק גדול הן אפלו מי שעשה מה שעשה, כי הכל צריכין לירא את ה'. ועל ידי זה ישובו אל ה', כי עקר היא היראה, בחינת כי ירא אלהים יצא את פלם, כנ"ל. ועקר היראה היא יראת הענש כמו שאמר רבנו ז"ל (שיחות הר"ן סימן ה), כי יראת הענש היא עקר עליית יראות הנפולות, מאחר שידוע ומאמין שכל הענשים שהוא מתפחד מהם הם ממנו יתברך לבד ומתירא ממנו יתברך. נמצא, שמעלה היראות הנפולות שמחה כל העניין לשרשן, מאחר שמאמין שהכל ממנו יתברך לבד, ובוה ממתיקין הכל וזוכין לשוב אל ה', עד שיזכה ליראה עלאה הנ"ל שבאה על ידי התבוננת הלב בגדלתו ורוממותו יתברך.

^{מ"ה} תורה נד אות א' כי צריכין לשמר מאד את הזכרון, שלא יפל לשכחה, בחינת מיתת הלב. ועקר הזכרון הוא לזכר תמיד בעלמא דאתי, שלא יהיה בדעתו, חס ושלום, שאין עולם אלא אחר. ועל ידי מה שמדבק מחשבתו בעלמא דאתי, על ידי זה נעשה יחוד ה' אלקי הנ"ל.

שם אות ד וכדי לשמר הזכרון הנ"ל צריך לשמר את עצמו שלא יפל לבחינת רע עין, לבחינת מיתת הלב. כי עקר הזכרון תולה בעין, בבחינת (שמות י"ג ט): "ולזכרון בין עיניך; כי השכחה בא על ידי רע עין, על ידי מיתת הלב,

שם אות ו' – על ידי הסתלקות הדעת, שבא על ידי לשון הרע, שהוא בחינת: מוציא דבה הוא כסיל, דהיינו שנסתלק ממנו הדעת, על ידי זה נופל מאהבת השם יתברך, לאהבות הבהמיות, ואז מתגבר עליו כח המדמה, שהוא כח הבהמיות, ועל ידי הכח המדמה, נפגם הזכרון ונפול לשכחה:

וזה בחינת: (תהלים עז): אִזְכְּרָה נְגִינְתִי בְלִילָה עִם לִבִּי אֲשִׁיחָה וְיִחַפֵּשׁ רֹחִי. בְּלִילָה, שָׁא הוּא פְקֻדוֹת הַרְחוּת, בְּחִינַת: בְּיָד אֲפָקִיד רֹחִי הַנִּלְ, אִזְי הַזְמַן לְקַבֵּץ הַרֹחַ טוֹבָה מִתּוֹךְ הַרֹחַ רָעָה. הַיְנו שָׁא עֵקֶר הַזְמַן שֶׁל הַהִתְבּוֹדָדוּת, לְהִתְבּוֹדָד בֵּינו לְבֵין קוֹנֵנו, וּלְפָרֵשׁ שִׁיחָתוּ לְפָנֵי הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ, לְשׁוֹח עִם לִבּוֹ, וּלְחַפֵּשׁ הַרֹחַ טוֹבָה, דְּהַיְנו הַנְּקֻדוֹת טוֹבוֹת שֵׁישׁ בּו עֵדִין, לְבַרְרֵם מִתּוֹךְ הַרֹחַ רָעָה. שְׁהוּהוּ בְחִינַת נְגוֹן הַנִּלְ, שְׁעַל־יְדֵי־זֶה נִשְׁמֵר הַזְכָּרוֹן כְּנִלְ, דְּהַיְנו שְׁעַל־יְדֵי־זֶה זוֹכָה לְזִכְרוֹן תְּכִלְתּוֹ הָאֲחֵרוֹן לְעוֹלָם הַבָּא, וּלְחַשֵּׁב תְּמִיד עַל סוּפוּ לְאֲדַקָּא מִחֻשְׁבֵּתָהּ בְּעֵלְמָא דְאַתִּי תְּמִיד, שְׁכָל זֶה הוּא בְחִינַת זְכָרוֹן כְּנִלְ. וְהוּהוּ: אִזְכְּרָה נְגִינְתִי בְלִילָה, עִם לִבִּי אֲשִׁיחָה, וְיִחַפֵּשׁ רֹחִי, אִם תְּדַקְדַּק בְּמִקְרָא הַזֶּה, תִּמְצָא שְׁבָכָל הַמְלוֹת הָאֵלֶּה כְּכֹל מְבָאָר כָּל עֵינֵי הַנִּלְ. אִזְכְּרָה, זֶה בְחִינַת הַזְכָּרוֹן הַנִּלְ, שְׁצָרִיכִין לְזַכֵּר תְּמִיד בְּעֵלְמָא דְאַתִּי. וְזֶה בְחִינַת נְגִינְתִי, דְּהַיְנו בְחִינַת הַנְּגוֹן הַנִּלְ, שְׁהוּא בְחִינַת בְּרוּר הַטוֹב מִן הָרַע כְּנִלְ. כִּי עַל־יְדֵי בְחִינַת נְגוֹן וְשִׁמְחָה, יְכוּלִין לְזַכֵּר עֲצָמוּ עוֹלָם הַבָּא. כִּי שְׁמִירַת הַזְכָּרוֹן הוּא עַל־יְדֵי נְגוֹן בְּיָד, שְׁהוּא בְחִינַת שְׁמָחָה כְּנִלְ. וְהוּהוּ: בְּלִילָה, כִּי עֵקֶר בְּרוּר הַרֹחַ טוֹבָה הוּא בְּלִילָה, שָׁא הוּא פְקֻדוֹת הַרְחוּת כְּנִלְ. וְהוּהוּ:

^{מ"ו} תורה לה אות א – . וכשאדם מכניס בתוך שכלו הקדש מחשבות חיצוניות, הם חכמות חיצוניות, אזי נתמעט קדשת שכלו, כפי תפיסת המקום של חכמה חיצוניות, שכל חיצוני, בתוך שכל הקדש. והחכמה חיצוני היא נעוץ בתוך השכל הקדש כקנה, ומחסר מקום הקדשה. ועל זה הקנה, הינו זה השכל, מתלקטים ומתחברים כל המדות רעות ומגנות: וזהו (סנהדרין כ"א): 'כשנשא שלמה את בת פרעה, ירד גבריאלי ונעץ קנה בים'. הינו שגם למעלה, מהשתלשלות הגבורות, שזהו בחינת ירד גבריאלי. נעשה סופייתא דדהבא, הינו

והולך נעשה שרטון בים החכמה שעליו נבנה כרך של רומי שהוא המקום שהגדילו והחשיבו את הפלוסופיה ורצו להשליטה על כל העולם ובפרט על ישראל.

פי כל אדם נולד עם רשעות. כמ"ש (איוב יא/מ"ו) "פרא אדם יולד" ולפתח לידתו כבר חטאת רובץ כמו שכתוב (בראשית ד/מ"ח) לפתח חטאת רובץ ובסנהדרין צא: אמר רבי מכאן שיצה"ר שולט באדם משעת יציאתו לעולם. וכתוב (בראשית ח'/מ"ט) כי יצר לב האדם רע מנעריו. וזה שאמרו חז"ל באבות [ד ב] הוי בורח מן העבירה ורץ למצווה, נמצא שכל אדם תחילת עניינו כבר נמצא בעבירה/ ממנה צריך לברוח.

פי טבע כל אדם נמשך אחר רשעות, הינו אחר תאוות רעות של עולם הזה רחמנא לצלן. גם צדיק גדול שנולד בקדושה להורים קדושים יש לו מלחמה גדולה ביצה"ר/אי. ובחוש כל אחד לפי מדרגתו רואה שצריך מלחמה גדולה נגד היצה"ר. רואה שיחות הר"ן לב/כ"ב. רק מחמת יראת הענש הוא שובר תאוותו ונכנס בדרךי ה'. אפילו עובדי ה' גדולים על כל פנים בשנים הראשונות שאז עיקר המלחמה.

אבל בפלומד באותן הספרים של חקירות חס ושלום, אזי מוצא לעצמו ספקות וכפירות כי הם מנסים להבין את הקב"ה בשכל אנושי ובהכרח שיהיו להם קושיות גדולות/ בלא תירוץ/ שהם סיוע לרשעות שלו שיש בו בטבעו.

בחינת קלפות, שהם חכמות חיצוניות, הנקרא גם פן קנה, ונעץ בים החכמה, שמחסר מקום הקדשה. והעלה עליו שרטון, הינו בחינת מדות מגנות. ועליו נבנה כרך גדול של רומי, הינו נחש הקדמוני, הפרוף אחר קדשה. ועל שם זה נקרא כרך גדול, כמו שאמרו חכמינו, זכרונו לברכה (סכה נ"ב): 'פי הגדיל לעשות'. (שדרשו שם, שהיצר הרע מתגרה בישראל דיקא, ובגדולים דיקא, כמו שפתיב שם: 'ובתלמידי חכמים יותר מפלם'. ועל שם זה נקרא הנחש והיצר הרע כרך גדול). שהוא כרוף תמידי אחר גדולי הדור ביותר משאר אנשים, שהוא בונה בנינו על זה השכל החיצוני:

מ" איוב פרק יא (יב) ואיש נבוב ילכב ועיר פרא אדם יולד:

רמב"ן – ועיר פרא. האדם בהולדו ילך ויזיק בתולדתו כעיר הפראים במדבר ולא יבין.

מלבי"ם – ועיר פרא אדם יולד – ר"ל שכן יש לך לשאל מדוע ברא ה' את העיר פרא שיהיה עיר פרא, ומדוע לא בראו שיהיה לו שכל כמו אל האדם, וכמו שלא יקשה לך שאלה זאת, כי ה' נתן לכל חומר את הצורה אשר החומר מוכן אליה, וחומר העיר פרא אינו מוכן שיקבל צורת השכל, וכן חומר האדם אינו מוכן שישכיל השכלות מופשטות מחומר כי אינו מוכן שישכיל רק ע"י החושים והבחינה, ואם היה בורא אותו שישכיל כשכל מופשט מחומר היה בהכרח שכל מופשט מחומר, והי' מלאך לא אדם, וכמו שא"א שיער פרא יולד שיהיה אדם כן א"א שאיש נבוב ילכב

מ" בראשית פרק ד (ז) הלוא אם תיטיב שאת ואם לא תיטיב לפתח חטאת רבץ ואלקיך תשוקתו ואתה תמשל בו:

תורה תמימה – לפתח חטאת רובץ. אמר רבי, דבר זה למדני אנטונינוס, יצר הרע שולט באדם משעת יציאה לעולם, שנאמר לפתח חטאת רובץ <א> (סנהדרין צ"א ב):

תורה תמימה/ביאורים/ <א> סימן לדבר, כי לפתח יציאתו לעולם יצה"ר שולט בו אבל לא משעת יצירה, וכחאי גונא דרשו בירושלמי ברכות פ"ג ה"ה על הפ' כי יצר לב האדם רע מנעוריו – מנעוריו כתיב, משעה שהוא ננער ויצא לעולם, וצ"ע ממ"ש באגדות ר"פ תולדות ויתרוצצו הבנים בקרבה, כשעברה רבקה לפני ביהמ"ד נדחק יעקב לצאת, וכשעברה לפני בית עבודת אלילים נדחק עשו לצאת, הרי דהיצר שולט באדם עודו בבטן. וקצת יש ליישב דזה גופא כלול בדברי רבקה אם כן למה זה אנכי, כלומר, מה נשתנו עלי סדרי הבריאה ששולט בהם היצר קודם זמנם:

מ" בראשית פרק ח (כא) וירח ידוד את ריח הניחח ויאמר ידוד אל לבו לא אסף לקלל עוד את האדמה בעבור האדם כי יצר לב האדם רע מנעריו ולא אסף עוד להכות את כל חי באשר עשיתי:

³ הריצ"ח (כב ז' 42)

כ"א ראה שבחי הר"ן אות כו – והקפיד מאד על אלו האנשים שסוכרים שעקר מעלת הצדיק והשגתו שזוכה הוא מצד הנשמה לבה, מחמת שיש לו נשמה גבה מאד. ואמר שלא כן הדבר! רק העקר תלוי במעשים טובים ויגיעות ועבודות. עכ"ל.

ומי יכול לומר שנולד בקדושה ממילא לא נמשך לרשעות, שהרי דוד המלך אביו ישי היה גדול הדור (ילקוט שמעוני שמואל רמז קכו) בלא חטא כמבואר בגמ' (שבת נה): שנפטר רק בעטיו של נחש, אעפ"כ מבואר בשער הגלגולים הק' ז' שנשמתו בחטא אדה"ר נפלה לעמקי הקליפות ועל כן התגבר בו היצה"ר מאד.

כ"ב שיחות הר"ן אות לב – ודע, כי יש עברות שהם מכניסים כפירות באדם. ויש שבאים עליהם מחשבות על האמונה מחמת שלא נולדו בקדשה כראוי. ויש שהוסיפו על זה מעשיהם הרעים שעשו בעצמם, כי יש עברות שהם מזיקים ופוגמים את האמונה כנ"ל. ולזה צריכין בושה ולב נשבר, שמי שיש לו חקירות ומחשבות אלו ח"ו, ראוי לו להתביש מאד על אשר נולד בגשמיות כזה או שעשה מעשים כאלו שבא לזה שיבואו לו מחשבות כנגד אמונתו הקדושה, ויכבוד ה' מלא את כל הארץ" (במדבר י"ד-כא) כי "מלא כל הארץ כבודו" (ישעיה ו'ג). ועליו באים מחשבות ח"ו לגרשו ולעקרו ח"ו מאלקים חיים אשר הוא חי החיים ותברך ויתעלה שמו. ואין צריך לבאר גדל הבושה שראוי שיהיה לו כשבאים עליו מחשבות כאלו ח"ו. ועל ידי בושה ולב נשבר, על ידי זה מגרש ומשבר החקירות והמחשבות הנ"ל.

כ"ב עיני תורה נב תניא – ...ובענין הקשיות שקשה על השם ותברך, מרגלא בפמה לומר: אדרבא, כן ראוי להיות דיקא, שיהיו קשיות על השם ותברך, וכך נאה ויפה לו ותברך לפי גדלתו ורוממותו. כי מעצם גדלתו ורוממותו, שהוא מרומם מאד מדעתנו, על-כן בודאי אי אפשר שנבין ונשיג בשכלנו הנהגתו ותברך. ועל-כן בהכרח שיהיו עליו ותברך קשיות, כי כן נאה ויפה להבורא ותברך, שיהיה מרומם ונשא מדעתנו, שעל ידי זה קשה הקשיות כנ"ל; ואם היה הנהגתו כפי חייב דעתנו, אם-כן היה, חס ושלום, דעתו כדעתנו:

ועל-כן אין אנו מוצאים כִּלְל שִׁיחָה אֵיזָה אֲדָם נַעֲשֶׂה אִישׁ פֶּשֶׁר וִירָא ה' עַל-יְדֵי סַפְרֵי הַמַּחְקָרִים,¹¹ אֶף-עַל-פִּי שְׁנַמְצָא בְּדַבְרֵיהֶם אֵיזָה דְּבָרִים מִמִּדּוֹת טוֹבוֹת וְכִיּוֹצֵא, אֶף-עַל-פִּי-כֵן הַכֵּל הַבֵּל, פִּי הַפֶּסֶדִם מְרַבֵּה מִשְׁכָּרָם, פִּי הֵם מִבְּלָבָלִים דַּעַת הָאָדָם מְאֹד. שאע"פ שנדמה שבחכמתם מחזקים אמונה במציאותו ית' אדרבה להפך אין להם שום השגה במצוות/¹² ולא בהשגחה על כן כופרים בזה והלומד מהם נחלש ביראה וקיום המצוות. והעיקר שעצם ההרגל לחקור כל דבר בשכל אנושי הוא הפך התמימות והפשיטות של יראת העונש. וראה ספר הברית/¹³.

¹¹ עיין חיי מוהר"ן אמצע אות כד – אחר שאמר הענין המבאר בסוף תורה נ"ו המדבר מדרכי ה' שאי אפשר להבינם שהם בחינת אלו ואלו דברי אלקים חיים, שאף-על-פי שזה הצדיק הלכה כמותו וזה אין הלכה כמותו, אף-על-פי-כן אלו ואלו דברי אלקים חיים. וזה הדבר אי אפשר להבין כִּלְל כי הם בחינת רעמים וכו'. אחר-כך בליילה דבר מזה קצת בשיחתו הקדושה עם העולם ואמר שאף-על-פי שנמצא בספרי מקבלים תרוץ על קשיא הזאת וכיוצא בזה כי הם רוצים לתרוץ מה שזה מקל וזה מחמיר שזה מחסד וזה מגבורה וכו', על-כן באמת אלו ואלו דברי אלקים חיים, עין בדבריהם, ואמר רבנו זכרוננו לברכה אף-על-פי-כן באמת אלו התרוצים אינם כלום למבין קצת. ואמר בזה הלשון "מיר לאז עמיצער זאגין אַתְרוּץ" יגדר אחד מתניו לומר תרוץ על קשיא זאת בפני. כי באמת אינו תרוץ כִּלְל כי זה אומר שהדבר פשוט ומתן לאכל, וזה אומר להפך שאסור לאכלו ואיך אפשר להבין בשכל שדברי שניהם אמת מאחר שכל אחד אומר הדין בהפך מהבאר וכו'. ובכנותו היתה שהתרוצים על קשיות כאלו אין בהם ממש. לא מבעיא התרוצים שבספרי המחקרים שבוודאי אין בהם כלום, וכמבאר בדברינו במקום אחר (לקמן תו, תיא) שבשביל זה אסר רבנו זכרוננו לברכה לעין אפלו בספרים של המחקרים הנשנים מחמת שמביאין קשיות חזקות גדולות על דרכי השם ומאריכין בקשיתם, ואחר-כך רוצין לתרצה והתרוץ חלוש מאד ובנקל לסתור. ועל-כן מי שמעיין בהם ורוצה לתרוץ הקשיות על-ידי שכל יוכל לבוא לאפיקורסות גדול, פי מבין אחר-כך שהתרוץ אינו פלוג ונשאר בקשיא, על-כן אסור לעין בהם כִּלְל רק לסמוך על אמונה לבד. וכשבא חס ושלום בדעתו איזה קשיא בענינים אלו צריך לידע שאי אפשר לתרצה כי אי אפשר לנו לדעת ולהשיג בשכלנו האנושי דרכי ה' וכו', רק לסמוך על אמונה לבד, להאמין שבוודאי באמת הכל נכון וישר, רק שבשכלנו אי אפשר להבין דרכי השם, וכמבאר זה בדברי רבנו זכרוננו לברכה הרבה. אלא אפלו קצת התרוצים המובאים בספרי המקבלים אמתיים, שהיו צדיקים קדושים בעלי השגה ורוח הקדש, אף-על-פי-כן אי אפשר לתרוץ הקשיא על-ידי תרוצים, כנראה בחוש שהתשובה נשאר מעל, וצריכין רק לסמוך על אמונה. וכן על שאר קשיות כיוצא באלו כגון הידיעה והבחירה שמוכא גם-כן שרוצים לתרצה, ומי שיש לו עינים יראה שאין יכולין להבין התרוץ כִּלְל שבכלנו. על-כן אין לנו לבסוף כִּלְל לתרוץ קשיות כאלו. וכן הקשיא המובאה בעץ החיים בתחלתו שרוצה בעל השערי גן עדן לתרצה, ומי שיש לו שכל כל שהוא יראה שהתרוץ הוא ולא כלום, כי סוף כל סוף מסיים בעץ השלמלה משם אסור להרהר. אם-כן טוב אשר יפה לתרוץ הקשיא בתחלה עם זה התרוץ, שאסור לנו להרהר כִּלְל מה לפנים ומה לאחור, ולקחה לנו לבסוף בתקירות של עולם התורה כאלו, ולבסוף לא יתרצו כלום, ומי יודע אם ישנו בשלום. טוב לשאור תכף באמונה לבד כי תקירות כאלו כמו הידיעה והבחירה וכיוצא בהן, ובפטר הקשיות שבתחלת עץ החיים אי אפשר לתרצם בשכל אנושי כִּלְל ואסור לבסוף בהם כִּלְל, רק צריכין לידע שאי אפשר לתרצם בשכל אנושי בשום אופן, רק לסמוך על אמונה לבד כי גבהו שמים מארץ כן גבהו דרכיו מדרכינו ומחשבותיו ממחשבותינו.

¹² אע"פ שהיו גדולי עולם שעסקו בהן זה היה אחרי שזכו ליראת שמים גדולה מכח התורה ואז זכו שהיא לא תזיק להם. וגם על חלק מהם יש טענות שהחומות החיצוניות הטעו אותם בדעות אע"פ שלא נשאו יראי שמים. וכל זה לבד מהצדיק הגדול מאד שעין בספרים אלה כדי להכניע את הקליפה ולהוציא משם נשמות שנפלו שם. כמבאר בחיי מוהר"ן תיב ובתורה סד.

¹³ ראה חיי מוהר"ן אות תכג – (יו) לענין תקירת המחקרים שהזכיר מאד להתרחק מאד מהם כִּלְל מיני הרחקות ואמר שהמחקרים חקרו בגדלת השם יתברך ורוממותו כמו שהוא באמת. כי חקרו שהוא יתברך מרומם ומנשא מאד מכל מיני מחשבות כאשר הוא באמת, אבל אינם יכולים להבין ולהשיג בחקירתם שום מצוה ממצוות התורה, כי המצוות אינם יכולין להשיג ולהבין בחקירתם בשום אופן, ומחמת זה הם כופרים גדולים, על-כן צריכים להתרחק מהם מאד וכנ"ל:

ועיין שם אות תיא – (ה) והתלוצץ מאד מטעמי המצוות שבספר מורה נבוכים, ואמר איך יעלה על הדעת לומר טעמי הבל כאלו על קרבנות וקטרת, הלא כמה תקונים נוראים עצומים נעשים כִּלְל העולמות למעלה למעלה עד אין סוף על-ידי אמירת הקטרת לבד. והינו שאם חס ושלום בדבריהם המטעים, מה היה מועיל אמירת הקטרת והקרבנות. ואיך יבוא אחד לומר ששית כזה על טעם הקטרת שמגיעים עד מקום שמגיעים, שאפלו האמירה לבד פועל מה שפועל למעלה למעלה, כמבאר בזה הקדוש ובכתבי האר"י זכרוננו לברכה. אך באמת טעם הקטרת והקרבנות אי אפשר להשיג כִּלְל, רק אנו מאמינים לדברי משה רבנו עליו השלום. ובוודאי יש בזה טעמים נוראים שאי אפשר להשיג בשום שכל אנושי כִּלְל. ומעצם גדלתם, גם אמירת פרשיות הקרבנות והקטרת מסגל מאד, ונעשה מזה תקונים נוראים כִּלְל העולמות. וכן טעמי כל המצוות הקדושים גבוהים ונשגבים מאד ונעלמים מעין כל חי, כמו שכתוב (איוב כ"ח): "ונעלמה מעיני כל חי" וכו', וכמו שכתוב (תהלים קי"ט): "פלאות עדותיך". גם שמעתי מפיו הקדוש שבשעוסקים בספרים אלו הוא כמו מי שהולך במדבר שמים שאין לו עם מי לפגוע, כך בשנכנסין בספרים אלו הבל אין מוצאין בהם דבר קדשה, והוא כמו הולך במדבר שמים שאין מוצאין עם מי לפגוע:

¹⁴ עיין ספר הברית – חלק א' מאמר כ' דרך אמונה – פרק כה – ועתה אשוב להלחם עם שר יון (אריסטו) והנמשכים אחריו מבני עמנו ואומר שאפילו הטובים שבהם שאינם עוברים על גופי תורה על כל פנים עוזבים ארחות ישר היא תורת ה' תמימה, ומבלים כל ימיהם בספרים חיצוניים בפילוסופיא, באמנם שכל החכמות נצרכים לתורה, וקרה להם כמקרה הכסיל אשר ראה אומן המלך מתעסק בעשית בגדי כבוד לברוש מלכות מעשה אורג והושב בחכמה נפלאה, וראה בידו פטיש ומחט וחוטי פשתן וחשקה נפשה להיות ג"כ אומן מופלא כזה, והלך ולמד אומנות הפחמין כדי שידע לעשות פטיש ומחטין, ואחר כך למד חכמת נשים לתמוך בפלך ידו כדי שידע לטוות פשתן ולעשות חוטיין כי רצה ללמוד הכל על הסדר ולדעת כל דבר על אמיתותו שלא לספק בהם ועשה כן זמן רב ויכל בהבל ימיו ושנותיו ולא זכה ללמוד המלאכה הנפלאה המבוקש, ולא ידע העני הזה כי עיקר אומנות היקרה אינו זה ויכול לקנות פטיש ומחט וחוטי פשתן בדבר מועט, כנזכר משל הזה בספר אור החיים להגאון החסיד ר' יוסף יעבץ ז"ל: הצד השווה שכלם בילדי נכרים יספיקו ובדברי תורה לא יעמיקו, את העם ממעשה המצות יפריעו וצדיק כביר ישיעו, חוקקים חקקי און אשר העלו מחכמת יון זה פרי הידיעה מצד המופת הנקנה החסרה והחלושה עלולה ההטעה והיא לא תצליח הנפש כי למה שהיתה ההצלחה הנפשית הנצחית בהתאמצות הנפש בדעות אמיתיות לא בכוזבות, כי השקר אין לו מציאות כל שכן שלא יצליח והיתה ההשגה המחקרית אפשרי ההטעה מאד כאשר זכרנו למעלה

ועיין במקום אחר^(טו) מזה מגדל האסור ללמוד אלו הספרים רחמנא לצלן.

(פרק ב' מאמר י"ט) ומלבד מה שזכרנו שם היא עלולה ההטעה מצד היותה מן המאוחר אל הקודם: **אמנם באמונה** השלמה המקובל מן מאמת השלם זה האיש משה, בה אנו מובטחים שנצליח ונעשה חיל להיותה מן הקודם אל המאוחר. ועי"ש עוד שמאריך בזה.

^{טו} **עיין שיחות הר"ן** אות מ' – בענין ספרי המחקרים (ע) מבאר כבר אצלנו כמה פעמים שאסור לעסק בהם וצריך להרחיק מאד לבלי ללמוד אותם ולבלי להביט בהם כלל. אפלו בספרי חקירות של גדולי ישראל. כי הוא אסור גדול מאד ללמוד אותם. (וכבר מבאר בכמה ספרים גדל האסור ללמוד בהם (עא) כי לא באלה חלק יעקב, כי אין לנו שיכות בהם. כי אנו מאמינים בו יתברך באמונה לבד בלי שום חקירה כי הוא יתברך ברא את העולם כולו ומקים את עולמו ועתיד לחדש את עולמו וכו'. ודרך אלו הספרים להקשות קושיות שנראין כקושיות גדולות והתרוץ חלוש מאד ומי שרוצה לחקר יותר ולהקשות על התרוץ יכול להקשות ולא יועיל לו התרוץ על כן אסור לעיין בהם כלל. ובאמת כל הקושיות שלהם אינם כלום והם כולם הבל ורעיון רוח: **ומה שאנו** רואים שיש בני אדם שאין דעתן נמשכת אחר ספרים קדושים ונוראים מאד, כגון ספרי הזוהר וספרי האר"י זצ"ל וכיוצא, אף על פי שיש בהם חדושים נוראים מאד מאד המאירים עינים ומתוקים מדבש, והם נמשכים דיקא אחר ענינים אחרים כגון חקירות, דע כי זהו מחמת מזגם כי מזגם בטבעם הוא מזג רע מן התולדה שנולדו במזג רע שאינם יכולים לסבל את הדבר הקדוש באמת. (עב) ובאמת בודאי יש לו בחירה ויש לו כח לשבר את מזגו הרע. אבל מאחר שנולד במזג רע כזה, הוא צריך לסבל מרירות גדול לשבר את מזגו וטבעו הרע. ואשרי לאדם שנולד בקדושה: **ונמצא** בספריהם קושיות על סדר הבריאה מה זכה הכוכב להיות כוכב, או המזל להיות מזל. ומה חטאו הדברים השפלים שיהיו שפלים, כגון בהמות וחיות וכיוצא ומדוע לא היה בהפך, וכן מפני מה הראש ראש והרגל רגל ומדוע לא יהיה בהפך וכיוצא בזה. כמבאר אלו הקושיות באריכות בספריהם. ובאמת הכל הבל ורעות רוח. ואין צריכין לחקר אחריו יתברך כי צדיק וישר הוא:

שיחות הר"ן אות קב – שמעתי בשמו, על פסוק (במדבר כג כא): "לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל ה' אלקיו עמו ותרועת מלך בו". אבל שכחתי הענין. אך זאת אני זוכר מה שפרש סוף הפסוק "ותרועת מלך בו". ותרועת לשון שבידה כמו שכתוב (תהלים ב ט): "תרעם בשבט ברזל". הינו כשמשריץ את הכפירות, אזי "מלך בו". הינו שמוצאין את המלך יתברך גם בתוך הכפירות עצמן כי גם בהכפירות בעצמן מלוכש חיותו יתברך: **גם אמר שהמחקרים** גם חיהם אינם חיים כלל אפלו בעולם הזה, כי תכף כשיש להם איזה דבר שאינו כרצונם, מכל שכן כשיש להם איזה צרה, אזי אין להם למי לפנות מאחר שתולין בטבע חס ושלום רחמנא לצלן ואין להם במה להחיות את עצמן כלל. אבל איש אמונת המאמין בה' חיי טובים מאד. כי אפלו כשעובר עליו חס ושלום איזה צרה רחמנא לצלן, אזי הוא גם כן יכול להחיות את עצמו בהשם יתברך כי בוטח בה' כי תהיה לטובה. או שעל ידי יסורין אלו ינבו לו מעוונותיו או שעל ידי זה יזכה לאיזה טובה גדולה כסוף וכיוצא בזה, כי כונת השם יתברך היא בודאי לטובה. על כן איש אמונת הוא חי חיים טובים תמיד וטוב לו בעולם הזה ובעולם הבא (רכד): **אבל המחקרים** אין להם שום חיות לא בעולם הזה ולא בעולם הבא. וזה מבאר מאד למי שבקי בהם כי הם מלאים יסורים תמיד כנראה בחוש. כי אי אפשר שיתנהג להם כרצונם, ומאחר שהם בוחרים רק בעולם הזה שהוא כולו מלא יסורים ויגונות רחמנא לצלן, על כן בכל עת ובכל שעה יש להם צער ויגונות ודאגות מעניני העולם הזה שאין מתנהג להם כרצונם וכל ימיהם כעס ומכאובות. כי אי אפשר שיתנהג להאדם בעולם הזה שום דבר שיהיה הכל כרצונו. ומאחר שאין מסתכלין על התכלית האמתית והנצחית רק על תאות עולם הזה, על כן בודאי הם מלאים יסורים תמיד כנ"ל. וגם כשבאין עליהם היסורים והדאגות והיגונות אין להם במה להחיות את עצמן כנ"ל: **אבל איש כשר** מאחר שמאמין בהאמת, ועקר תקותו הוא לעולם הבא, על כן חיייו טובים מאד. כי כל מה שעובר עליו הוא מאמין שהכל לטובה כדי להוכיחו שישונו מעוונותיו או בשביל כפרה על עוונותיו כדי שיזכה לחיי עולם הבא לטוב הנצח וכיוצא בזה. ואפלו היסורין שיש לאיש כשר מחמת הצער של החרטה כשנודמן לו איזה פגם או איזה עברה חס ושלום אפלו אם חס ושלום עבר עברה ממש רחמנא לצלן, אחר כך כשזוכה להתחרט עליו אף על פי שיש לו צער גדול מאד ויסורים גדולים על שבא לידי מכשול או לידי עברה רחמנא לצלן, אף על פי כן גם אלו היסורין אינם יסורין כלל כי זה הצער והיסורין שיש לו על שעבר עברה חס ושלום אלו היסורין הם מוסיפים חיים להאדם בבחינת (משלי י כז): "יראת ה' תוסיף ימים": **ותדע כלל זה**, כי כל היראות וכל היסורים שיש לאדם הם מקצרים ומכלים ימי חייו. ועל כן אלו הקלי עולם העוסקים בחקירות חיהם אינם חיים כלל, כי היסורים והדאגות שלהם מכלים חיהם כנ"ל. אבל כל היראות וכל היסורין שיש לאדם מחמת יראת ה' הם מוסיפים ימים וחיים בבחינת "יראת ה' תוסיף ימים". וגם אלו היסורין שיש לאדם מחמת שעבר איזה פגם או עברה חס ושלום ומתחרט על זה ויש לו צער גדול מזה, אלו היסורים הם בחינת "יראת ה' תוסיף ימים" כי היסורין שלו הם מחמת שמתירא מהשם יתברך, הן מחמת רוממותו יתברך או מחמת יראת הענש. ואיך שהוא על כל פנים הוא בכלל יראת ה' כי הכל מיראתו יתברך ועל כן היא מוספת ימים כנזכר לעיל: **גם מי שהוא** איש אמונה התשובה שלו היא יותר קלה (רכה) כי התשובה צריכה להיות תשובת המשקל דהינו שכפי התענוג שהיה לו מהעברה כן יהיה לו ממש צער ויסורין (רכו). ומאחר שיש לו אמונה על כן לא היה תענוגו בשלמות בשעת העברה חס ושלום רחמנא לצלן, כי היה מערב ביגון כי ידע כי מרה תהיה באחרונה כי יהיה לו ענש קשה ומר רחמנא לצלן. רק שלא היה יכול להתגבר על תאוותו. על כן תשובתו קלה יותר, כי אין צריך לסבל יסורי התשובה כל כך מאחר שגם בשעת העברה לא היה תענוגו בשלמות כנ"ל. אבל המחקרים שאין להם אמונה תשובתם כבדה יותר כי לא היה להם יסורים כל כך בשעת העברה כי התשובה צריכה להיות תשובת המשקל כנזכר לעיל: **ועיין בספר "שני לוחות הברית"** (רכז) במסכת שבועות, שם מבאר ביותר גדל עצם האסור להסתכל בספרי המחקרים והביא שם שמי שמסתכל באלו הספרים אין לו חלק לעולם הבא (רכח). והביא שם בשם כמה גדולי הקדמונים שהפליגו בעצם אסור זה שחמור מכל עברות שבתורה וכן מבאר בכמה ספרים קדושים (רכט):

שיחות הר"ן אות רטז – להתרחק מחקירות ולהתחזק באמונה: עין אלשיך על משלי. ובפרט בקפיטל ז' בדרך שלישי שם מרחיב הדבור והאזהרה להתרחק מהם ועיין שם, כי מדבר שם בדרך צחות ונפלא, ומסביר הדבר איך הם מטעים את העולם, שבתחלה אינם מגלים האפיקורסות והכפירות שלהם, רק מראים המתיקות המדומה הנראה בתחלה בדרכיהם הרעים עין שם. והוא "כי נפת תטפנה שפתי זרה" (משלי ג ג) וכו' ופרש רש"י אפיקורסות. "ואחריתה מרה כלענה" כו' עין שם: **והכלל** שכל האזהרות של משלי להתרחק מאשה זרה כונתו על חכמות החיצוניות שנקראת אשה זרה כנגד חכמת התורה שנקראת אשת חיל, (עין משלי לא י) ומי שבקי בהם ובדרכיהם ואיך הם מטעים את העולם, בפרט בני הנעורים שהם מחנכין אותן בתוך הרע והמר שלהם, הם ממש כמו אשה המנאפת המקשטת עצמה ומדברת דברי חן. ובתחלה אינה מגלה זדון לבה ומראית עצמה כבשרה עד אשר היא מטעת כל מי שנסת אחריה. כמו כן ממש הם דרכיהם הרעים למי שידוע מעט מדרכיהם. ועל קטב משל זה טוב רב ספר משלי. וכל מקום שקורא כסיל ופתי המהפכים ארחות ישר (משלי ב יג) וכיוצא בזה כל כונתו על אלו החכמים להרע שנקראו כסילים ופתיים כמו שכתוב (משלי כו יב) "ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו" וכתוב (ישעיה ה כא) "הוי חכמים בעיניהם": **ואי אפשר** להאריך בזה. כי הם אומרים בהפך ממש, ומביאים ראיה

וְאָמַר רַבְנּוּ אֲשֶׁרֵנוּ שְׁמִשָּׁה רַבְנּוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם, בַּחֲרֻטִּי לָנוּ חֶלֶק טוֹב מֵאֵד וְנִתַּן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה, וּפְתַח בָּהּ (בְּרֵאשִׁית אֵ-א) בְּרֵאשִׁית בְּרֵא אֱלֹקִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְכוּ', בְּלִי שׁוֹם חֲקִירוֹת וּמוֹפְתִים שְׁלָהֶם, רַק צִוָּה עָלֵינוּ לְהֶאֱמִין בְּהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ בְּאֲמוּנָה לְבָד־ס, וּפְתַח לָנוּ שְׁעֵי יִרְאָה/סא. וְעַל-פֶּן אֲסוּר לָנוּ לִפְנֵס בַּחֲקִירוֹת בְּלָל חֵס וְשְׁלוֹם.

וְאִף שְׁבִזְהַר הַקְּדוּשׁ/סב וּתִיקוּנֵי הַזּוּהַר/סג הוּא מְגַנֵּה יִרְאָת הָעֵנֶשׁ, כִּי בּוּדָאֵי לֹא רֵאוּי לִירֵא מֵהַעֲוֹנָשׁ, דְּהֵיִינוּ מֵאֲהַבַת עֲצָמֵי/סד, יוֹתֵר מִלְצַעַר אֶת הַקַּב"ה שֶׁבְרַאֲנוּ וְכָל כֵּךְ מֵיִטִּיב עִמָּנוּ, בְּפָר מְבַאֵר עַל זֶה

ממשלי דיקא ומשאר כתבי קדש לדרכיהם הרעים. כי תורתנו הקדושה יש בה סם חיים למי שזוכה, ולא זכה נעשית לו סם מות כמו שאמר רבותינו ז"ל (יומא עב): על פסוק (דברים ד מד): "אשר שם משה", וכתוב (הושע יד ז): "כי ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בהם ופושעים יבשלו בהם". על כן להתעסק לילך בדרכיהם הרעים לא יועילו רב הדברים, ולהחפץ באמת יספיקו דברינו אליו לחזק נפשו ודעתו לעמוד כעמוד ברזל נגדם ולשבר מתלעות עול (איוב כט ז). והשם יתברך יגלה האמת במהרה. אמן כן יהי רצון:

^ט ראה עוטה אור (להרב אליהו עטיה) שמקשה מדוע תלה זאת במשה רבנו ולא בהקב"ה. וביאר כי כל נביא מתנבא לפי סיגונו המיוחד לו ואם משה רבנו היה לבו נוטה לחקירות גם תורת משה שקיבל ומסר לנו היתה עם חקירות.

^ס ראה שיחות הר"ן אות ריט - אחר שבא מלמברג שחי אחר כך שתי שנים היה מדבר בכל פעם הרבה מאמונה, והבנו מדבריו שכל דבריו שמדבר כל כונתו היה הכל בשביל להכניס אמונותינו האמתיות בלב כל אחד ואחד מיישראל. והיה רגיל להזכיר כמה פעמים גדל עצם נפלאות הטובה שעשה לנו משה רבנו עליו השלום, שנתן לנו את התורה ופתח בה (בראשית א א): "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ", וגלה לנו האמונה הקדושה בלי שום חכמות וחקירות. וגנה הרבה את ספרי המחקרים והפילוסופים והתלווצץ מהם בכמה מיני ליצנות. וברר לעינינו שאינם יודעים כלום והאריך בשיחות כאלו הרבה מאד בכמה וכמה מיני לשונות של חכמה אמתית נפלאה ונוראה אשר כל דבור ודבור היה מתוק מדבש ונפת צופים ונכנס בעמק הלב לכל אחד ואחד:

^{סא} ראה תולדות יעקב יוסף - פרשת צו - אות ג - שמעתי ממורי כל העולם ניוון בשביל חנינא בני (ברכות יז ע"ב), שהוא פתח הצינור ושביל השפע לעולם ודפח"ח. וכמו שהוא בענין השפע מוזנות, כך הוא לפתוח צינורות החכמה הוא ע"י הצדיק מומחה שבדור. כמ"ש במקום אחר (פרשת תולדות) ביאר ש"ס אטו יראה מלתא זוטרת, ומשני אין לגבי משה זוטרת וכו' (ברכות לג ע"ב), והקושיא מפורסמת, הא משה רבינו ע"ה אמר לישראל מה ה' שואל מעמך, ואצל ישראל אינו זוטרתא, והדרא קושיא לדוכתא. וביארתי כי מבואר בזוהר (ויחי רטו ע"ב), כי בימי רשב"י היו מעינות ושבילי החכמה פתוחין, ואחר כך ויסכרו מעינות וכו', וז"ש אין לגבי דמשה זוטרת, ר"ל אותו הדור שהיה בימי משה היו צנורות היראה פתוחין, וז"ש מי שהיה לגבי משה, זוטרת, מה שאין כן אחר דורו של משה, באמת יראת ה' היא אוצרו וק"ל: והנה שמעתי ממורי, ענין הנס הוא שנתחדש הדבר בפעם ראשון על הטבע נק' הנס, ואחר כך נעשה זה טבע ג"כ וכו'. וכמו ששמעתי בשם הרב הב"י שטרח ויגע עד שמצא פירוש איזה מאמר, ואחר כך שמע אותו פירוש מאחרים ג"כ ונצטער, והשיב לו האר"י זלה"ה שאתה פתחת הצינור: (ראה חומת אנך משלי ג יג) ובוזה יובן אם בחוקתי תלכו, כי אחר שפתח צינור החכמה שגורם צינור השפע, כמו ששמעתי ממורי פירוש תפלה לעני כי יעטוף וכו' (תהלים קב, א) יעו"ש (עיין בפרשת שלח). והוא הדין כשפתח צינור היראה ועבודת ה' נעשה זה טבע, וצריך שלא יהא חק קבוע שישאר במדרגה זו, כי אם שילך ממדרגה למדרגה עליונה לחדש ולפתוח עוד צנור חדש, וז"ש אם בחוקתי תלכו וגו', וזה גורם לחדש צנור השפע וברכה ג"כ, לכך ונתתי גשמיכם בעתם וגו' וק"ל: עכ"ל.

צ"ע לכאורה דבריו סותרים שתחילה אמר שאחרי הסתלקות משה רבנו חזרה היראה להיות אוצר אצלו ית'. ורק בימי משה רבנו היו שערי האוצר פתוחים דרך הצינור שלו. ואח"כ מבאר שאחרי שאיזה חכם פותח את הצינור אזי הוא פתוח לכולם תמיד. כגון במעשה בבית יוסף. עכ"פ רבנו אמר בפירוש שהאוצר הזה נמצא אצלו, ופתוח למתקרבים אליו. ואמר בתורה קצב שנשמתו דעתו ופניו נמצאים בספריו.

עיין חיי מוהר"ן אות רצה - (ד) שְׁמַעְתִּי בְשָׁמוּ שְׁאָמַר שָׁאֵם הִיָּה רֹצֵחַ לְגִלּוֹת וּלְהִרְאֹת הִירְאָה שְׁלוֹ לֹא הִיוּ יְכוּלִים לְעַמֵּד אַרְבַּע אַמּוֹת סְמוּךְ לְבֵיתוֹ, אִף הוּא מְעַלִּים הִירְאָה שְׁלוּ בְכֹנֶה. וְגַם אֲנִי שְׁמַעְתִּי מִפִּי הַקְּדוּשׁ שְׁאָמַר אֲנִי אוֹצֵר שֶׁל יִרְאָת-שָׁמַיִם שֶׁפֶל מִי שְׂרוּצָה יְכוּל לְקַבֵּל מִמּוֹנֵי. וּבְאֲמֹת הִיָּה נְרָאָה בְּחוּשׁ שֶׁפֶל מִי שֶׁנִּתְקַרַּב אֵלָיו נִתְמַלֵּא תִכְף יִרְאָה גְדוּלָה וְעִצּוּמָה, וְנִתְלַחַב מְאֹד לְעַבּוֹדַת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ אֲשֶׁר לֹא נְרָאָה כּוֹאֵת. וְגַם עֲבָשׁוּ עֵדִין יִרְאָתוֹ הַגְּדוּלָה גְּנוּזָה בְּסִפְרֵי הַקְּדוּשִׁים, וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בָּהֶם בְּאֲמֹת וּבְתַמִּימוֹת בָּא עָלָיו יִרְאָה גְדוּלָה וּמִתְעוֹרֵר מְאֹד לְהֵשֶׁם יִתְבָּרַךְ בִּי כָּל דְּבָרָיו בְּגִחְלֵי אֵשׁ:

^{סב} הקדמת זוהר דף יא: - יִרְאָה אֶתְפָּרֵשׁ לְתַלַּת סִטְרֵין הִירָא מִתְחַלֵּק לְשִׁלְשָׁה אוֹפְנִים, תְּרִין מְנַיִהוּ לֵית בְּהוּ עֵיקְרָא כְּדָקָא יֵאוֹת שְׁתֵּי יֵאוֹת מֵהֶם אֵין בְּהֶם עֵיקֵר כְּרֵאוּי, וְנִקְרְאוֹת יֵרֵאָה שְׁלֵא לְשִׁמְהָ, אֲבָל יְכוּל לְבוֹא עַל יָדָם אֵל לְשִׁמְהָ, וְחַד עֵיקְרָא דְיִרְאָה וְחַת הִיא עֵיקֵר הִירָאָה, וְזוּ הִיא תְּכִלַּת יֵרֵאָת יְהוּ"ה, וְהֵנָּה תְּחִלָּה מִפְּרָשׁ בִּי מִיְנֵי יֵרֵאוֹת שְׁאִינֶם עֵקְרִיִים, וְאֵמַר אֵית בְּרֵנִשׁ דְּחִיל מְקַנְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין דְּיִיחֹן בְּנוֹי וְלֹא מִזְתָּן יֵשׁ אַדָּם שִׁירָא מֵהַקַּב"ה בְּשִׁבְלֵי שִׁיחוּ בְּנוֹי וְלֹא יִמּוֹתוּ, אוֹ דְּחִיל מְעוֹנָשָׁא דְּגוֹפִיָּה אוֹ דְּמִמוֹנִיָּה אוֹ שְׁמִירָא שְׁלֵא יַעֲנֵשׁ בְּגוֹפוֹ אוֹ בְּמִמוֹנוֹ, הִרִי שְׁכָל יֵרֵאוֹתוֹ הִיא שְׁלֵא יַגִּיעַ לוֹ אִיזָה עֶזֶר וְנוֹק בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְעַל דָּא דְּחִיל לֵית תְּדִיר וּבְשִׁבְלֵי זֶה הוּא יֵרֵא תְּמִיד מִלְּפָנֵי הַקַּב"ה, אֲשֶׁתְּכַח יֵרֵאָה דְּאִיְהוּ דְּחִיל לְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לֹא שְׁוִי לְעַקְרָא מִנְּמָצָא שְׁהִירָאָה שִׁירָא מֵהַקַּב"ה אֵין עֵיקְרָה יֵרֵאָת יְהוּ"ה, אֵלֹא יֵרֵא שְׁלֵא יֵבֵא עָלָיו אִיזָה עוֹנָשׁ. וְאִפּוֹן הִבִּי אֵית בְּרֵנִשׁ דְּחִיל מִן קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין דְּחִיל מְעוֹנָשָׁא דְּהָהוּא עֲלָמָא וְעוֹנָשָׁא דְּגִיְהֶנָּם יֵשׁ אַדָּם שִׁירָא מֵהַקַּב"ה שְׁלֵא לְעוֹבֵר עַל מִצְוֹתָיו, לְפִי שִׁירָא מְעוֹנָשֵׁי עוֹלָם הַעֲלִיין וְעוֹנָשֵׁי הַגִּיהֶנָּם, תְּרִין אֲלֵין לֹאֵו עֵיקְרָא דְיִרְאָה אֲנוּן וְשִׁרְשָׁא דִּילֵיהּ שְׁתֵּי יֵרֵאוֹת אֲהֵלוּ אֵינֶם עֵיקֵר הִירָאָה וְשׁוֹרְשָׁה, אֵלֹא יִרְאָה דְּאִיְהוּ עֵיקְרָא לְמַדְחַל בְּרֵנִשׁ לְמֵרִיָּה יֵרֵאָה שְׁהִיא עֵיקְרִית, שְׁעֵלִיה עֵיקֵר הַמְכוּון בְּפִסּוּק רֵאשִׁית חֲכַמָּה יֵרֵאָת ה', הִיא שִׁירָא אֲהֵדָם מֵהַקַּב"ה בְּגִין דְּאִיְהוּ רַב וְשְׁלִיט עֵיקְרָא וְשִׁרְשָׁא דְּכָל עֲלָמִין לְפִי שְׁהוּא גְדוֹל וּמוֹשֵׁל הוּא עֵיקֵר הַעוֹלָמוֹת, וְר"ל וְהִי עֵיקֵר הִירָאָה שִׁירָא מֵהַקַּב"ה מִפְּאֵת גְּדוּלְתוֹ שְׁהוּא לְבָדוּ שׁוֹלֵט בְּכָל צַבָּא מְרוּם. (ולְפִי הַסּוּד בְּגִין דְּאִיְהוּ רַב פִּירוּשׁ שְׁהוּא מְרוּמָם עַל כָּל מִצַּד הַחֲסֵד, וְשְׁלִיט בְּתַחְתּוֹנִים מִצַּד הַגְּבוּרָה, לְכֵן מִן הָרֵאוּי שְׁלֵא יִחְטָא אֲהֵדָם אַחַר הַיּוֹתוּ רַב וְשְׁלִיט וּמִשְׁגִּיחַ, וְהוּא עֵיקְרָא וְשִׁרְשָׁא דְּכָל עֲלָמִין מִצַּד הַתְּפָאֵרַת, וְנִשְׁמַת אֲהֵדָם הִיא עֲנַף הַתְּפָאֵרַת מִמֶּשׁ כְּכִיכּוֹל, וְאֵיךְ יִחְטָא וְיִפְגּוֹם אֲהֵדָם בְּעֲנַף מֵאֵלֵין גְּדוֹל שְׁהוּא כְּלָלוֹת הַסְּפִירוֹת הַעֲלִיּוֹנוֹת שְׁשׁוֹרֵשׁ אֲהֵדָם נְטוּעַ בְּהֶם). וְכָלֵא קְמִיָּה כְּלָא חֲשִׁיבִין וְכָל הַנּוֹבְרָאִים לֹא נַחֲשִׁבִים לְכֹלָם לְפָנָיו, כְּמָה דְּאֵתְמַר כְּמוֹ שְׁנֵאמַר וְכָל דְּיִיָּדִי אֲרַעָא כְּלָא חֲשִׁיבִין פִּירוּשׁ שְׁכָל הַדְּרִים בְּעוֹלָם נַחֲשִׁבִים לְפָנָיו לֹא לְכֹלָם, לְכֵן יֵרֵא אֲהֵדָם בְּפַחַד וּמוֹרָא מִלְּעוֹבֵר עַל צִוּוֵי אֲדוֹן וְרַב שְׁמִשְׁגִּיחַ עַל אַדָּם פַּחוֹת וְגוֹרֵעַ, וְלִשְׁאָה רְעוּתִיָּה בְּהָהוּא אֲתֵר דְּאֵתְמַר יִרְאָה יִתְקַע אֶת מַחֲשַׁבְתּוֹ וְרִצּוֹנוֹ כְּמֵדַת הַמְּלָכוֹת הַנִּקְרְאוֹת יֵרֵאָה, וְאֵימַת הַקַּב"ה יֵרֵאוֹתוֹ תְּהִיָּה עַל פְּנֵי תְּמִיד וְלֹא יִסְרוּ מִמֶּנּוּ, וְעוֹד יִשְׁכּוּן בְּמִצּוֹת הִירָאָה לְהַעֲשׂוֹת מְרַכְבָּה לְהַשְׁכִּינָה, וְעַל יְדֵי זֶה יִגְרוּם חֲדוּר וְרִין לְמַעֲלָה וְיִזְהַר שְׁלֵא יִפְרִידֵם בְּעוֹנוֹ. (מ"מ וְלֵא"י וְכ"ע וְהַג"י 6)

תְּרוּצִים בְּסִפְרֵי מוֹסֵר/סִי כגון שיראת חטא היא השער ללימוד תורה, וליראת הרוממות זוכים רק ע"י לימוד תורה ביראה. על כן תמיד ההתחלה היא יראת העונש, **פִּי בְּאֵמֶת עֶקֶר עֲבוֹדַת ה' הִיא רַק עַל-יְדֵי יְרֵאת הָעֹנֵשׁ פַּנ"ל**. וכנ"ל שלא בקלות זוכים ליראת הרוממות, וגם הזוכים לא תמיד הם במוחין כל כך כדי לאחוז בזה, ויראת חטא אפשר תמיד וכל אחד.

כִּכָּה רַבִּי שְׁמֵעוֹן וְאָמַר, וְיֵי אֵי אֵימָא וְיֵי אֵי לָא אֵימָא אוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר, בכל אופן שאעשה יש חסרון, כי **אֵי אֵימָא יִבְדְּעוֹן חֵיבִין הִיךְ יִפְלָחוֹן לְמֵאֲרִיחוֹן** אם אומר ידעו הרשעים איך ראוי לידע לאדוניהם, ור"ל כשידעו הרשעים כי שתי יראות הקודמות נקראות יראה רעה מצד הקליפה, והעיקר הוא יראת הרוממות, ויצרו לעלות לזו המדרגה אשר לא תעלה בידם, ונמצאתי מכשילם שימנעו מלעבור להקב"ה גם ביראת העונש, ויאמרו כעין שאמר אחר כששמע שאין לו חלק לעולם הבא, שלפחות יהנה מהעולם הזה, אבל דרך הישר הוא תחילה לעבור להקב"ה ביראת העונש, עד שיזכה לעלות ליראת הרוממות, **אֵי לָא אֵימָא יִבְדְּעוֹן חֵיבִין מִלָּה דָא** ואם לא אומר יאבדו החברים מלדעת סוד זה, והוא **בְּאַתֵּר דְּיִרְאָה קְדִישָׁא שְׂרִי** במקום שורה יראה הקדושה, והיינו במקום מלכותא קדישא בסוף האצילות, **מְלַרְע אֵית יִרְאָה רְעָה** תחתיה למטה יש יראה רעה, שהם הקליפות המיסרות את האדם בעולם הזה, **דְּלִקְרִי וְיִמְקַטְרֵג** שמלקה ומכה ומקטרגת, ור"ל שמקטרגת לפני הקב"ה ונוטלת רשות לייסר ולהכות, **וְאֵימָי רְצוּעָה לְאַלְקָא חֵיבִין** והיא הרצועה להלקות את הרשעים, **וּמֵאֵן דְּדַחֵיל בְּגִין עוֹנֵשׁ דְּמִלְקוּיָתָא וְקִטְרוּגָא כְּמָה דְאַתְמַר** ומי שירא בשביל עונש של המלקות וקטרוג הסטרא אחרא כמו שאמרנו, ואינו משתדל לעלות ליראת הרוממות, אז **לָא שְׂרִיא עֲלֵיהָ הֵיא** יראת יהו"ה דאיקרי יראת יהו"ה לחיים אז אינה שורה עליו השכינה הנקראת יראת יהו"ה המביאה לחיים, **אַלָּא מֵאֵן שְׂרִיא עֲלֵיהָ, תְּהִיא יִרְאָה רְעָה** אלא מי שורה עליו, הנוקבא דקליפה הנקראת יראה רעה, **וְאֵשְׁתַּכַּח דְּשְׂרִיא עֲלֵיהָ הֵיא רְצוּעָה יִרְאָה רְעָה, וְלֹא יִרְאָת יְהו"ה** נמצא שורה עליו אותה רצועה שהיא יראה רעה והיינו הנוקבא דקליפה, ולא יראת ה' שהיא השכינה, **וּבְגִין כִּךְ אֲתֵר דְּאִקְרִי יִרְאָת יְהו"ה** ובשביל זה מקום שנקרא יראת ה' שהיא השכינה, **רְאֵשִׁית דְּעַת אִקְרִי** נקראת ראשית דעת, כמ"ש (משלי 6 ז) יראת יהו"ה ראשית דעת, כי היא הראשית ליכנס האדם לכל מדרגות הקדושה, כי כשעדיין אין לאדם יראת ה' שולטות עליו הקליפות רח"ל, **וְעַל דָּא לֹא שְׂדוּ הִיא הִירָאָה הַמְעוּלָה, לְכֵן אֲתַכְלִיל הַכָּא פְּקוּדָא דָא** נכללה כאן מצוה זו של היראה בתחלת התורה במלת בראשית, **וְדָא עֶקְרָא וְיִסוּדָא לְכָל שְׂאָר פְּקוּדֵין דְּאוּרִייתָא** וזו היראה האמיתית היא עיקר ויסוד לכל שאר מצוות התורה, שאם הוא ירא את ה' בגין דאיהו רב ושליט וכו', מתוך כך יבא לקיים את כל המצוות, אבל אם הוא ירא מחמת העונש, אז בכל עת שיוכל לפטור את עצמו, ימנע מלעשות מצוה ה', **מֵאֵן דְּנָטִיר יִרְאָה נָטִיר כּוּלָּא מִי שְׂוֹמֵר אֶת הִירָאָה שְׂוֹמֵר אֶת הַכֵּל, כִּי הִיא הַמְבִיאָה אֶת הָאָדָם לְשֹׁמֵר אֶת כָּל הַמְצוּת, לָא נָטִיר יִרְאָה לָא נָטִיר פְּקוּדֵי אוּרִייתָא** ואם אינו שומר את היראה, אינו שומר את מצוות התורה, ואז כל מעשיו הם שלא לשמה, ועל מנת לקבל פרס, **דְּהָא דָא תִרְעָא כְּכָלָּא כִי הִירָאָה הִיא שְׂדוּ לְכָל מְצוּת הַתּוֹרָה, וּבְגִין כִּךְ פְּתִיב** ובשביל זה כתוב **בְּרֵאשִׁית, דְּאֵימָי יִרְאָה** שהיא יראה, להודיעך כי בשבילה **בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ, דְּמֵאֵן דְּעֵבֵר עַל דָּא** כי מי שעובר על יראת ה', **עֵבֵר עַל פְּקוּדֵי דְּאוּרִייתָא** הוא עובר על מצוות התורה, שבלתי היראה יעבור על כמה מצוות התורה. (מ"ס ודא")

סו תיקון לג דף עז. - ומתחיל רבי שמעון לפרש את ענין היראה ואמר **תְּקוּבָא קְדִמָּא** יראת תקון הראשון מהל"ב שבילים, היא כללות מצוות היראה, **וְעֵלָּה אֲתֵמַר** ועליה נאמר **רְאֵשִׁית חֲכֵמָה יִרְאָת יְהו"ה** ומפרש דכיון דאית דחילו כי יש יראה מצד הקדושה, ואית דחילו ויש יראה מצד הסטרא אחרא, **דָּא שְׂכִינְתָּא מְלַכּוּת קְדִישָׁא** השכינה שהיא המלכות הקדושה נקראת (משלי 6 ז) אשה יראת יהו"ה, ולכן נקראת ראשית לפי שהיראה היא ראשית העבודה, אבל יראת רעה, **דָּא רְצוּעָה לְאַלְקָא לחֵיבִין** היא הרצועה להלקות את הרשעים, ומפרש (משלי 6 ז) **מֵאֵן נִיחֵי** ומי היא היראה רעה, ואומר **סָם הַמּוֹת דְּסַמָּא ל, נּוֹקְבָא דִּילִיָּה** היינו בת זוגו של הס"מ שכללה הקב"ה להיות רצועה להלקות את הרשעים, בסוד הכתוב (הגה"ה ז) **וְהֵאֱלֹהִים עָשָׂה שִׁירָאוֹ מִלְפָּנָיו**.

ומפרש כי יראת יהו"ה שהיא השכינה, איהי **אֲגָרָא לְמֵאֵן דְּנָטִיר פְּקוּדֵין דְּלֹא תִעֲשֶׂה** היא העונות שכן למי ששומר לעצמו מלעבור על מצוות לא תעשה, ור"ל ממנה כל השכר למי שזכה עבירה לזו והתגבר על זלזולו ומנו, יראת רעה איהי רצועה לאלקאה למאן דאעבר עליהו היראה רעה היא הרצועה להלקות למי שעבר על לא תעשה, ור"ל מצות זוגו של הס"מ כל העונש למי שעבר על לא תעשה ולא התגבר על זלזולו. (משלי 6)

קָם רַבִּי שְׁמֵעוֹן וְאָמַר לבנו **אֲלַעֲזֵר בְּרִי** בני חביבי, הנה אית מאן דדחיל לקדשא בריך הוא בגין דייחון בניו יס מי שירא מהקב"ה שבביל שחיו בניו, והיה לו נחת מוסס, ויסגי עוונותיה בהאי עלמא ויתרבה עושרו בעולם הזה, ואי חסר מהאי לא דחיל ליה ואס חסר מכל זה אינו ירא ממנו, כי כל עבודתו הוא רק לזרד נגלות עלמו, האי לא שוי ליה יראת יהו"ה לעקרא זה האיש לא סם והחשיב את יראת ה' לעיקר, אלא סם את בניו ועשרו לעיקר, אבל מאן דדחיל לקדשא בריך הוא בין בטיבו בין בעאקו אבל מי שירא מהקב"ה בין כשטוב לו ובין כשכר לו ועובד את ה' כראוי, כמו שפס"י על הכתוב (דברים 10) **כָּל מַלְאָךְ, כָּל מַלְאָךְ וּמַלְאָךְ שְׂאוֹף מוֹדֵל לָךְ בֵּין בְּמַדָּה טוֹבָה בֵּין בְּמַדָּה פּוֹרְעָנוּת, כְּמ"ס (הגה"ה ז) כּוֹס יִשׁוּעוֹת אֲשֶׁר וּבָסָם ה' אֲקַרָּא, (פסוק 2-1) כִּדָּה וַיִּגוֹן אֲמַלְא וּבָסָם ה' אֲקַרָּא, הָא דָּא שְׂוִי יִרְאָת יְהו"ה בֵּיהּ לְעַקְרָא** הרי זה האדם סם והחשיב את יראת ה' לעיקר, כי כן כריך להיות לאדם יראת ה' בכל האופנים.

ומפרש את מדרגות היראה ואמר **דְּתַלְת דְּרָגִין אֵיבּוֹן דְּיִרְאָה** כי שלש מדרגות הם בענין היראה, אית יראת בין בטיבו בין בעאקו יס שירא מה' בין כשטוב לו ובין כשכר לו, ואית יראת דדחיל לקדשא בריך הוא בטיבו ולא בעאקו ויס יראה שירא האדם מהקב"ה כשטוב לו ולא כשכר לו, ור"ל שאינו מקבל את האלוקים כזאת כשטוב לו, כדי עונותיו, ואית יראת דלא שוי לה עליה לעקרא בין לטיבו בין בעאקו ויס יראה שאינו סם ומקבל אותה עליו לעיקר, לא כשטוב לו ולא כשכר לו, ור"ל שאינו חושש על יראת ה' מפניו כשהקב"ה משפיע לו מנובו.

ומפרש את חלו השלשה חלוקות, ואמר **צְדִיק גְּמוּר שְׂוִי לָה עֲלֵיהָ לְעַקְרָא בֵּין לְטִיבו בֵּין לְדִינָא** לדיק גמור מסיס ומקבל עליו את יראת ה' לעיקר, בין כשטוב לו ובין כשכר לו, כדי שזכה עליו, כי יראתו אינה לקבל פרס כי אם מחמת רוממותו יתבדך שמו, **וּבִינּוֹנֵי שְׂוִי לָה עֲלֵיהָ לְטִיבו וְלֹא לְדִינָא** בינוני שוי ליה עליה לטיבו ולא לדינא בינוני מסיס ומקבל עליו את היראה בעת שטוב לו, כדי שלא ימנעו ממנו את השפע, אבל לא כשהדין שורה עליו, כי אינו מקבל את היסורים לכפרת עונותיו, **רְשַׁע גְּמוּר לָא שְׂוִי לָה עֲקָרָא לָא בְּטִיבו וְלֹא בְּדִינָא** רשע גמור אינו סם ומקבל עליו את היראה לעיקר לא כשטוב לו, ולא כשהדין שורה עליו, כי אינו חושש על יראת יהו"ה מפניו כשמקבל טובות מהקב"ה. (משלי 6)

סו ראה גם במסילת ישרים פרק כד - יראת העונש בפשוטה, שאדם יירא מעבר את פי ה' אלהיו מפני העונשים אשר לעבירות, אם לגוף ואם לנפש. והנה זאת קלה ודאי, כי כל אדם אוהב את עצמו ויירא לנפשו, ואין דבר שיירחק אותו מעשות דבר אחד יותר מן הייראה שלא תבואהו בו אינה רעה, ואין יראה אלא לעמי הארץ ולגושים אשר דעתן קלה, אף אינה יראת החכמים ואנשי הדעת:

סו עיין ספר חסידים סימן יג, בביאור מקור חסד שם ס"ק ח' - שכתב שיראת העונש היא שער לתורה, ויראת הרוממות היא רק ע"י לימוד תורה, ע"כ א"א להתחיל אלא ביראת העונש ואז ע"י לימוד תורה, יזכה בעז"ה ליראת הרוממות. ע"ש.

אור ישראל מהמגיד מקוונ"ץ לרבי ישראל הופשטיין על התיקונים (במהדורת צ'רנוביץ תרכ"ב נראה שהוא בעמ' ה: על דף ו. בתיקונים) מבאר שתחילה היא יראת העונש מצד האדם ועי"ז הקב"ה משפיע לו יראת הרוממות. וע"כ חסידים ראשונים שוהים שעה אחת לפני התפילה (ביראת העונש) ושעה אחת אחרי התפילה (ביראת הרוממות). כי צריך להקדים יראה מצד השכינה בין בתורה ובין במצוות אבל מצד הקב"ה צריך להקדים תורה ליראה בכל המצוות. והיינו שבתחילה צריך לקבל עול מלכותו מה שיגזור נעשה ואח"כ לומדים גזרותיו לדעת איך מת יראין לפניו וזהו שמצד יראת הרוממות שהיא מצד הקב"ה צריך להקדים לימוד תורתו. ע"ש כי לא העתקתי לשונו.

וראה גם "ראשית חכמה" שער היראה פרק יד.

ואומר רבנו אע"פ שראינו מחקרים שהמציאו המצאות נפלאות שמועילות מאד לעולם ולכל אחד, אין להתפעל מזה כי לא זכו לזה מרוב החקירות ופילוסופיה וחכמתם אלא בסיעתא דשמיא שכך היה רצון ה' שיתגלו חכמות אלו בזמן הזה שנתגלו. (ואדרבה רוב ההמצאות נצרכות רק לנו בדורות החלופים בכח ודעת) ואמר: **שאלו התחבולות וההמצאות שהמציאו הפילוסופים והמחקרים ואנשי מדע בחכמתם, בחכמות היצונית, כגון פלי מלחמה/טו נפלאים כגון פצצת אטום וטילים בליסטיים ומטוסים ורחפנים וכוונות לזר, וכיפות ברזל למיניהן ושאר פלים העשויים בתחבולות על-פי חכמה כגון הפלאפון ותאורה ובטריה ולוח סולרי ומנוע חשמלי ורובוטים למיניהם וכיוצא בזה שאר עניני הדושים שלהם שהמציא כל אחד ואחד מחכמיהם, כגון כל הרפואות למיניהן וניתוחי לזר, אמר שהפל מלמעלה, פי לא היה אפשר להם לבוא על-יזה רק על-ידי שהתנוצץ להם השכל בזאת החכמה, שפא לאותו החכם התנוצצות מלמעלה.**

פי כשהגיע העת והזמן שיתגלה אותה החכמה/טו או התחבולה בעולם על-פן שלחו להם מלמעלה בשכלם זאת התחבולה כדי שיתגלה בעולם/טו.

פי בודאי גם החכמים הקדמונים שהיו מקדם ובוודאי היו גדולים מהם/טו חקרו גם על זאת, ומפני מה לא באו הם על זאת התחבולה וההמצאה? כי אם האחרונים באו לזה כל שכן שהראשונים יכלו לגלות זאת. רק באמת הפל מלמעלה, וכשפא העת שיתגלה זאת הדבר, אזי מתנוצץ לו השכל ואז בא אותו החכם על אותה התחבולה פי נשלח לו מלמעלה ממקום שהגיע לו. וידוע שבשנים קדמוניות היו חכמות גדולות שנשכחו ונאבדו כגון ספר הרפואות שגנו חזקיהו

^{טו} עיין חיי מוהר"ן אות תקמו – (קג) דבר לענין מלחמות המלכים שגלחמים אחד בחברו על איזה נצחון ושופכין דם הרבה בחנם וכדו'. ואמר שכבר נתבטלו כמה שטותים מן העולם מה שהיו תועים ונבוכים בדורות הראשונים, וכגון עניני עבודות זרות שהיו שוחטים בניהם למלך וכיוצא, עניני שטותים הרבה שהיו בדורות הראשונים ועכשו נתבטלו הרבה שטותים. ועדין טעות זה ומבוכה זו של מלחמות לא נתבטלו. והיה מתנוצץ מן חכמיהם ואמר בלשון ליצנות שהם חכמים גדולים וחושבים וחקרים בחכמתם איך לעשות פלי זין נפלא שיוכל להרג אלפים נפשות בפעם אחת. וכי יש שטות יותר מזה לאבד ולהרג נפשות רבות בחנם:

^{טז} ראה זוהר וירא דף קצו. – ובשית מאה שנין לשתייתא ובשנת ש מאות לאלף הששי, אפילו אם ח"ו לא יבא משיח עכ"ו. ותפתחון תרעי דחכמתא לעילא יפתחו שנרי החכמה למעלה בעולמות העליונים, ומפועי דחכמתא לתתא ויפתחו מעיינות החכמה למטה בעולם הזה למי שירצה לעסוק בחכמת רזי התורה ויתרבה הדעת בעולם לפי שזמן ההוא יהיה קרוב לאלף השביעי, ויתתקן עלמא לאעלא בשביעאה ויתתקן העולם בשנים של אחר כך ע"י גאולה השלימה ועסק רזי התורה ליכנס לאלף השביעי, כבר נש דמתתקן ביומא שתייתא מפי ערב שמשא לאעלא בשבתא כמו אדם שמכין את עצמו ביום הששי משעה שהשמש עומדת לשקוע ליכנס ליום השבת, אוף הכי נמי כמו כן כל העולם יתקן ליכנס לאלף השביעי שהוא יום שכולו שבת, וסימניך וסימניך למה שאמרנו שכשיגיע ש מאות שנה יפתחו שערי חכמה, דכתיב בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' הרומז לשנת ש מאות באלף הששי, נבקעו כל מעיינות תהום רבה, וארובות השמים נפתחו (ס"ז) הרי שלמטה בעולם התחתון לא יפתחו אלא מעיינות החכמה, אבל למעלה בעולמות העליונים יפתחו שערי החכמה. (מ"ח וס"ח ו"ח ומש"ס)

^{טז} לקוטי הלכות סוכה הלכה ז' אות ב' – היש שטות גדול מחכמה כזו, שחשב כל ימיו חכמות, עד שהמציא פלים נפלאים, וכל בנתו היה להרבות כבודו ועשרו ולבסוף נפל כתוא מכמר (כשור הבר שגלבר ברשת), על ידי זה דיקא, ומאומה לא נשא בעמלו לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, כי "אחריתו עדי אובד" (במדבר כד, כ). כי על ידי חכמתו נתגאה, ורפה דברים אשר לא כן על השם תברך ועל תורתו ועל עמו הקדוש הנבחר, פי דמה בלבבו בגדל גאותו וזדון לבבו, שכמו שפא בדעתו וחכמתו להמציא פלי זאת הנפלאה, כן הוא יכול לעלות על במתי עב – לדמות בדעתו סברות על אל עליון יתברך. אוי להם, אוי לחכמתם הרעה, והמה בוערים ולא יודעים, פי גם זאת מאת ה' צבאות יצאה, שהגיע העת שתצא פלי בזאת לעולם, על פן שלח בדעתם זאת שיבואו על חכמה ותחבולה זאת להמציא הפלי זאת, פי הם כגרון פיד החוצב בו, ולא היה להם להתגאות על ידי זה ולבא לידי כפירות בה' ובתורתו ובעמו על ידי זה, אשר על ידי זה נהפך הגלגל עליהם ונעקרו על ידי חכמתן של עצמן דיקא, כנ"ל.

^{טז} ראה שיחות הר"ן אות ס' והענין, כי העולם אומרים: שבכל פעם נתחכם העולם יותר. ובאמת בודאי הדורות הקודמים בודאי היו חכמים יותר מאד, והם גלו עקר החכמה. אף מאחר שהם הכינו הכל, על-פן באים הדורות האחרונים על חכמות יותר. פי הדורות האחרונים, הם באו אל המוכן, כי כבר מוכן החכמה מהדורות הקודמים שגלו עקר החכמה, ועל-פן הדור האחרון מוסיף מעט ונתחכם יותר. וכמו שמצינו בדברי רבותינו ז"ל (יבמות עב: בבא מציעא יז:) שאמר: אי לאו דדלאית חספא לא אשכחית מרגניתא תותיה. ועל-פן אף-על-פי שהקודם לא פעל כלל פי העקר הוא המרגניתא אף-על-פי-כן הראשון עקר, פי הוא דלה חספא הינו שהוא גלה ורפר יסוד ועקר החכמה שעל-ידי-זה בא השני בנקל על עסק החכמה בתכלית. ועל-פן יש דברים שאסור לגלות אותם, פי אם היה מגלה אותם היו יכולים לבוא מזה בדורות האחרונים לעבודות זרות. פי יש באתו הענין כמה דברים וענינים שצריכין לעשות לזה, ואם היה נתגלה אותו החכמה בעולם והיו יודעים אותו הענינים שצריכים לעשות לאותו הענין, היו יכולים לבוא מזה בדורות האחרונים לעבודות זרות. פי הדורות האחרונים מוסיפים בכל פעם חכמה כנ"ל. ולפעמים הדורות האחרונים טועין בחכמתם שמוסיפין על הראשונים על-פן אם היו מגלים ענינים הנ"ל והדורות האחרונים היו רוצים בכל פעם להוסיף עליהם חכמתם והיו יכולים לטעות בטעות חכמתם שהיו מוסיפים עד שהיה יכול להתגלגל מענינים הנ"ל הנעלמים מן העולם עבודות זרות ח"ו. כי היה נדמה להם על-פי טעותם שפך צריך להיות ח"ו. וכמו שמויבא בענין ערלה (בויקרא י"ט). פי איתא בזה: שבאותו השלש שנים שורה קלפה על האילן, ובדורות הראשונים טעה בזה עד שהיה להם עבודה זרה בזה בתחלת נטיעת האילן דוקא בעת ששורה הקלפה הנ"ל. פי כפי שהיו יודעין היטב ענין נטיעת האילן מה שנעשה מזה, היה נדמה להם על-פי טעותם שבודאי צריכים לעשות אותו העבודה זרה ח"ו, שהיו עובדים פי היה נדמה להם שהוא פשוט כפי מה שטעו בחכמתם. על-פן אסור לגלות ענינים כאלו.

המלך ועוד הרבה מאד גם אצל הגויים. ובגלל עוונותינו הרבה חכמות היום ירדו למחקרים דייקא, וע"ז מתגברת ההסתרה ביותר/ע"י, **פי בודאי אינם מקבלים דרך הקדשה רק דרך הסטרא אחרא וזה פשוט.**

(וגם להבדיל ישראל לומדי התורה/ע"י אלו האומרים פשטים וחדושים בגמרא פרוש רש"י ותוספות, אלו לא היה נשלח להם מלמעלה מן השמים אי אפשר להם כלל לבוא על החדוש. כי לפעמים הוא עומד על דבר אחד ד' ימים/ע"י ואחר כך פתאם נתגלה לו החדוש/ע"י, רק באמת הכל מלמעלה/ע"י. כל אחד לפי שרש נשמתו שהיא חלק בתורה השייך לו כמבואר בחסד לאברהם/ע"י.)

וכל אחד מקבל ממקום שמקבל/ע"י ועין במקום אחר מזה/ע"י. וקודם שמקבל מוכרח לילך דרך היכולות התמורות וצריך זהירות גדולה לא לטעות בעצמו לסבור שכבר בא להשגה הראוי, כי אז ישאר שם/ע"י

^ע עיין כוכבי אור – אמת ואמונה עמוד פ"ד בהערה. – (ב) וכ"ז ה"ג גם בדורות הראשונים ומכ"ש באחרית הימים האלה בעוקבא דמשיחא אשר מובן בספרי אמת שהנשמות שבדורות האלה רובם ככולם הן המה הרשעים והפושעים שבדורות הקודמים ומאשר הרבינו לפשוט ולהקשות ערפינו ולבקש תואנות לפרוש בכל הדורות שעברנו בהם כי ע"כ נתקיים עתה ואנכי הסתר אסתיר פני (רומז על מדת האמת כנודע) ביום ההוא על כל אשר עשה בהסתרה שבתוך הסתרה באלפים ורבבות הסתרות כי בחטאינו ופשעינו ניתן כח להטט"א והנחש שיהיו יונקים ומקבלים מהקדושה כל שפע העשירות והחן והכבוד והדעת והחכמה שזוה נמשך העשירות והחן והכבוד של המחקרים והפילוסופים שהם בחי' הנחש וכמובא בלק"א סי' ס"ג וגם חכמתם ודעתם להמציא המצאות חדשות כשמגיע זמנם להתגלות בעולם (כמובא בשיחות הר"ן אות ה' ע"ש) שמחמת זה נתהוו ונסתבב הסתרת האמת ביותר ויותר:

^{עא} להבדיל מגויים שמלמעלה שולחים להם חכמה להמציא איזה דבר כי הגיעה זמנו להתגלות אבל ישראל כל אחד מגלה לפי שרש נשמתו שהיא חלק אלוך וחלק מהתורה כמבואר בוודר ויקרא עג קב"ה וישראל והתורה אחד.

^{עב} צ"ע מדוע תפס דווקא ד' ימים? ואולי כי באמת יש הרבה שאין להם סבלנות לחכות עד שה' יאיר להם פשוט בסוגיא או תירוץ על קושיא ומאבדים אותה, וקמ"ל שכדאי להמתין אפילו ד' ימים. כמבואר בשיחות הר"ן אות נח – פשח'שבין תורה, צריך להיות חושב הדבר תורה שרוצה לחדש בה – לחשב ולחזר במחשבתו אותו הפסוק או אותו הענין פמה וכמה פעמים הרבה מאד, ולהיות נוקש ודופק על הפתח עד שיפתחו לו. יש דבר שפורח במחשבה, כמו זריקה. ואחר-כך פורח מהמחשבה, וצריך שיהיה לזה בריה ואיש חיל פנ"ל, לרדף ולרוץ אחריה להשיגה. עכ"ל. ועיין חומת אנך על משלי ג' יג – במה שסופר שמר"ן הקדוש ז"ל הוקשה לו בבית מדרשו לשון הרמב"ם קשה מאד והיו כמה ימים ולא מצאו ישוב. ולילה א' באשמורת מר"ן הקדוש היה מעיין הרבה ובא לדעתו ישוב נכון ושמח הרבה. וכו' ע"ש.

^{עג} מתיבת י"כי לפעמים" עד כאן הן ס"ו תיבות הן מדפוס ראשון וכן נדפס עד מהדורת שנת תרס"ב ואח"כ נשמטו בכל גרסאות שיחות הר"ן המצויות, ותוקן לראשונה בשנת תש"ע בגרסת שיחות הר"ן אבן שתייה ונועם השיחות.

^{עד} על כן אפשר גם בדור שלנו לתרץ קושיא חזקה של חכם גדול מדורות קודמים שנשאר בה בצ"ע, כי אפשר שהתירוץ הוא חלק תורה השייך לאותו אחרון דייקא. (עוטה אור)

^{עה} ראה חסד לאברהם (אזול"י) מעין ב' נהר כא – נהר כא – לבאר שכל נשמה ונשמה יש לה חלק בתורה: והענין כי התורה ונשמתן של ישראל ענין אחד הוא ובחינותיהן שוה, והעד ע"ז כי התורה בת"ת ובה סוד ישראל שהם ס' רבוא, ובכל נשמה ונשמה יש לה בחינה ידוע בתורה שא"א שתתגלה ע"י זולתו, אלא אותה הנשמה תגלה אותם הסודות, ובעוד שאותה הנשמה לא גילה אותם הסודות אין הקב"ה מגלה אותם לצדיקים כלל זולתי למשה רבינו ע"ה, שאפילו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש בתורה נאמר למשה, אלא שלא ניתן לו רשות לגלותו כלל, וזהו בכל ביתי נאמן הוא, והיינו דאמר ליה הקב"ה למשה רבינו עליו השלום אליעזר בני (כך אומר) (מטרה) עקיבא בני כך אומר, ר"ל דהיינו אותה הנשמה ראוי לגלות לו כך וכך בתורה, אמנם אל שאר הצדיקים שאינן במדרגת משה רבינו עליו השלום ודאי אין הקב"ה מגלה להם סודות שעדיין לא גילה הצדיק, אלא אותם שגילה כבר ואומר אותה בשם אומר. והנה לפעמים ישאלו שאלה מה בגן עדן ועדיין לא גילה אותו הצדיק ואמר הקב"ה פלוני יוביח או כאומרם בוודר פר' פנחס הא בר יוחאי יימא מפני שהיה חלק נשמתו, וזה הענין הוא תועלת המלכות: והענין כי בהיות ישראל עוסקים בתורה ומגלים סודותיה למטה בכח נשמתם המלכות מקבלת אותו הסוד ומתקשטת בו והת"ת משפיעה והוא מתייחד בה בקישוטיה אלה, ואם היה הת"ת מגלה אותו הסוד קודם שיחדשו הצדיק בלי ספק היה או השכינה מתקשטת מלמעלה בלתי התערורות תחתון, ואז השכינה ח"ו בבושת פנים נוטלת השפע, אמנם כאשר יתגלה הסוד ע"י הצדיק למטה אז מתקשטת בו השכינה, ותשאל השפע בלי בושה כלל, אררבה תאמר לפניו ראה בן שילדתי וגדלתי לך שחידש בתורה חדוש זה וקישט קישוטין אלו. ומש"ל:

^{עו} עין שיחות הר"ן אות רמה – ספר עמי לענין חדושי תורה, מי שזוכה לחדש איזה דבר בתורה, אמר בלשון תמה וחדוש: 'מהיכן לוקחין החדוש? פי באמת ענין חדושין מי שזוכה לחדש הוא דבר נפלא ונעלם מאד מאד, כי מהיכן לוקחין זאת? והמונח מדבריו היה, שבוה שזוכין לחדש, בוה רואין התגלות אלקותו יתברך שהוא יתברך ממציא מאין ליש. פי בתחלה לא היה יודע כלל זאת החדוש, רק עכשו הוא לוקח ושואב ממקור החכמה שהוא בחינת אין, הינו מאין סוף. וכזה אנו רואין בעיני השכל התגלות הבורא יתברך. ואחר כך דברתי עמו, ואמרתי: הלא רואין זאת. פי לפעמים אני מתיגע קדם שאני מוציא דבור אחד בדחק גדול, (ולפעמים נפתח הלב ונזכרין חדושים רבים). השיב: גם זה פלא וחדוש גדול. הינו כשאפילו אין מוציאין אלא דבור אחד בדחק גדול, גם זה פלאות הבורא יתברך. פי מהיכן לוקחין אפלו זה הדבור. ובאמת מי שיש לו לב להבין וחיפץ באמת יוכל לראות מזה אמתת מציאותו יתברך עין בעין. לא מפניא מי שזוכה לחדש בעצמו, הוא בודאי רואה ומבין בדעתו התגלות אלקותו יתברך ופנ"ל, אך אפלו מי שאינו בר הכי לחדש בעצמו, גם הוא

פי בודאי יש בענין זה אלפים ורבבות מדרגות מהיכן כל אחד ואחד מקבל הארה והתנוצצות בשכלו, ומאיזה מקום מושיטין לו החדוש או החכמה, אבל הפלל שפל מיני חדושים שמחדשים החכמים, הן בקדשה פגון פשטים ודרושים וכיוצא, הן להבדיל בעניני חכמות שלהם, הפל מושיטין להם ושולחין להם בשכלם מלמעלה. לכל אחד ואחד ממקום הראוי לו פנ"ל):

עד כאן ביאור חברתא לשיחה ה' משיחות הר"ן

✱

עוד בענין שהעיקר היא יראת העונש וממנה מתחילים

ספר שומר אמונים – מאמר שכר ועונש פרק א

כידוע מרבינו ר' חיים ויטאל מספרו הקדוש שער הקדושה אשר צריך כל אדם להתבונן ביראת העונש, וסגולה לזה ללמוד אלו הענינים המדברים מעונשים הגדולים אשר מענישים בעולם העליון אשר אין קץ וגבול ליסורים הללו, למען לידע כי אית דין ודיין ואין העולם הפקר ח"ו, וכן הזהירו אותנו בזה רבותינו תלמידי הבעש"ט הק' זי"ע בספריהם, והוא סגולה גדולה להכניע החומר, כמאמר רז"ל (ברכות דף ה' ע"א) אם נצחו מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה, והוא סגולה להכניע כל התאוות וכל המדות רעות.

ופעם אחת דברו חסידי הרה"ק מראפשיץ ביניהם שאין לעבוד ה' מיראת העונש רק מיראה הפנימית, ואמר להם הרה"ק הנ"ל תדעו בניי אם היה משיג האדם יראת העונש, והיה מעמיק בזה ומבחין ומתבונן מה נעשה עם האדם בצאתו מן העולם, והיה רואה לפני עינו עונשי גיהנם וכל שכן שאר העונשים ח"ו, אז היה ירא ומתפחד ומתבהל ליקח בך מאכל לפיו כל ימי חייו ממש, רק עד כמה האדם עוד רחוק מזה המדרגה, ואמרו רז"ל (זהר ויקהל דף רט"ז ע"א, ועיין בספר שער התפלה שער השני ביאור דברי הזהר האלו), וכן מובא בספרים הקדושים שאי אפשר ליכנס ליראה הפנימית בלתי יראת העונש מקודם, וכל שכן שפלי דשפלי כותינו, אשר היצר רודף אותנו בכל מיני רדיפות, ומעקם עלינו ורבי ה' יתברך בכל מיני תאוות, יום ולילה לא ישבותו, ומי יתן ונרויח בזה לכל הפחות להיות יראת הבורא ופחדו עלינו על העונשים הגדולים והעצומים אשר לנפש החוטא, כי לא בחנם טרח רבינו שמעון בן יוחאי (זהר הקדוש פר' בראשית ופר' פקודי) לציייר כל הגיהנם וכל היכלות וכל הדינים שבו, וכן במדרשים, ובספר ראשית חכמה שער היראה פרק י"ג, ויתר ספרי רבותינו ז"ל, רק שידע ונבוש ונכלם ונפחדו מה' יתברך ומדיניו.

יכול לראות אמתו וגדלתו יתברך על ידי חדושי תורה הנפלאים שרואה בספרים קדושים. ועל פן התורה הקדושה היא עדות נאמנה עלינו יתברך, כמו שכתוב (תהלים יט): "עדות ה' נאמנה", (ועיין מזה בספר "לקיטי הלכות" בהלכות עדות הלכה ה' ובהלכות פסח הלכה ט).

^ט ראה חיי מוהר"ן אות שנג (יד) אמר שידע כל הצדיקים שהיו מאדם הראשון עד עכשו מאיזה מקום היו, ומאיזה מקום הם אומרים תורה, ובאיזה מקום נשארו בשעת הסתלקותם והתחיל לחשב הבעל שם טוב וזכרונו לברכה מבינה, והמגיד וזכרונו לברכה מחכמה, אף על פי שבינה למטה מחכמה אף על פי כן היה אומר תורה מאותה הבינה שהיא למעלה מחכמה. רבי ברוך וזכרונו לברכה מבינה שהיא למטה מאותה החכמה, אבל אני אומר תורה וכו'. שמעתי פעם אחת שהתפאר בשבח גדלת תורתו, ואמר אז בתוך דברי התפארותו, הלא אני יודע מהיכן אני לוקח אותם. והמוכן מדבריו ומתנועותיו הקדושים אז היה, שהוא לוקח תורתו ממקום גבוה ועליון מאד:

^ט עיין תורה רמה – ודע שכל אדם קדם שמשגי בתורה השגה של אמת, צריך לילך בהכרח דרך אלו היכלות התמורות, אבל הפלל שאסור לטעות בעצמו, לסדר שכבר בא אל ההשגה הראוי, כי אם יסבר בן ישאר שם חס ושלום, אבל בשיע שיעדן לא התחיל לכנס לחרי תורה האמתיים, אזי יתחוק בעבודת השם, וירבה בתפלות, ויפציר עד שיפתחו לו שערי הקדשה באמת, ואז יראה ההפרש: ואפלו אם עשה עבודות ותעניתים וסגופים בשביל השם יתברך, ואחר כך זכה לחדושו, אף על פי כן אל יעמד על זה לסבר שהם השגות של אמת הנ"ל, כי אפלו להדמיונות של היכלי התמורות צריך עבודות ותעניתים, ואפלו בתאוות עולם הזה יש דגמא לזה, כגון למשל בשעושין שחוק וקומדיע, אזי נוסע אחד ומכריו וחושב כל הדברים שיעשו על הקומדיע, ואף שהוא תאנה לשמע, אף על פי כן אין זה השחוק בעצמו, וכן כשבא להחדר שעושין שם הקומדיע יש שם מציר על הטבלא כל הדברים שיעשו שם, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ואפלו כשבאים לשם לפנים, עומד לץ אחד, ועושה כמעשה קוף, וכל הדברים שעושה הבעל קומדיע, הוא עושה אחריו בליענות, וגם זה אינו הדבר בעצמו, ועקר הוא השחוק בעצמו שעושין שם, וכמו כן מבין הנמשל מעצמו, כי יש מי שגדמה לו שנקנס לפנים, ולפני ולפנים, ועדין עומד בחוץ לגמרי, כי לא התחיל להשיג השגה של אמת: והצדיק הגדול מאד, אף כשזוכה להשיג השגות גדולות של הקדשה באמת, אף על פי כן אינם נחשבים בעיניו לכלום, לגדל עצם הכרתו את גדלות הבורא יתברך. על כן הוא משתדל ומתחזק בכל פעם, שיתחיל השם יתברך להראות לו אור התורה, כאלו לא התחיל להשיג כלל מימי:

